

Mosheim / Joh: Laur: / Diss. de Ecclesia
Christi, Helmst: 1740

v. Fassij / Christoph: Matth: / Diss.
de Coelo Beatorum, Tubinge
1722

Reudenij / Ambr: / Theses de
Symbolo Apostolico, Jene
1589

Diss. de Deo ac tribus
personis, Jene 1589.

DISSERTATIO THEOLOGICA INAUGVRALIS
DE

ARMATVRA SPIRITVALI

EX EPIST. AD EPHES. CAP. VI. VERS. X. ET SEQ.

QVAM

AVSPICIO DIVINO

EX DECRETO VENERANDI COLLEGII THEOLOGICI
IN ILLVSTRI ACADEMIA IVLIA

PRÆSIDE

SVMME VENERABILI VIRO

DN. JO. ANDREA SCHMIDT

ABBATE MARIÆVALLENSI

S. THEOL. DOCTORE EIVSQVE ORDINARIO
PROFESSORE ORDINIS SVI SENIORE ET HODIE
DECANO

PRO LICENTIA

GRADVM ET PRIVILEGIA DOCTORIS THEOLOGI
RITE CONSEQVENDI

AD DISPVTANDVM P. P.

IN MAGNO THEOLOGORVM AVDITORIO

A. D. XV. DECEMBR. A. MDCCI,

HORIS MATVTINIS ET POMERIDIANIS

CHRISTOPHORVS HENRICVS
RITMEIER

GR. L. PROF. PVBL. ORD.

∞(o)∞

HELMSTADII,

TYPI S GEORG-WOLFGANGI HAMMI, ACAD. TYPOGR.

DISSERTATIO THEOLOGICA IN ACADEMIA

DE

ARMATA VRA

SPIRITUALI

EX ERIST. AD BERNH. CAP. VI. VERS. X. ET SEQ.

ON. M.

AVSPICIO DIVINO

EX DECRETO VENERANDI COLLEGII THEOLOGICI

IN UNIVERSITATE ALMA M. MAG. J. J. J.

ET SEQ.

IN ACADEMIA

DI. JO. ANDREA SCHMIDT

ABDITE MARIBALLINENSIS

S. THEOL. DOCTORE FIVSOVE ORDINARIO

PROFESSORE ORDINARIO THEOL. ET MORAL.

IN ACADEMIA

PRO LICENTIA

GRADUM ET PRIVILEGIA DOCTORIS THEOLOGICI

IN UNIVERSITATE ALMA M. MAG. J. J. J.

AD HONORANDUM

IN ACADEMIA

A. D. XV. DEC. 1788. A. M. DCCC.

HABES MATRIS THEOLOGICAE

CHRISTOPHORVS HENRIQVS

RITMEIER

GR. LI. THEOL. PUBL. ORD.

IN ACADEMIA

HELMSTADT.

Typis Georg. Wolfgangi Harnischii, Anno 1788.

עמי

f. I.

AD pacem & quietem vocati sunt omnes qui Christo nomen dederunt. Sicuti enim ipse est Rex pacis, Heb. VII, 2. qui pace facta omnia Deo reconciliavit, Col. I, 20. ita etiam suis largitur pacem, Joh. XIV, 27. eosque tanquam filios pacis Luc. X, 6. pacificos cupit. Math. V, 9. Gaudent fideles pace, spirituali sancta & beata, quam ut *ὑπερέχουσαν πάντα νόων* Apostolus describit Phil. IV, 7. cuius participes redduntur simulac per fidem cum DEO reconciliati vivunt. Est enim primus justificationis fructus, docente Paulo ad Rom. V, 1. *Iustificati ex fide pacem habemus apud Deum.* Nec solum pax illa est *ωεὸς τὸν θεὸν* in accessu ad Deum, sed comitatur quoque eandem amicitia cum omnibus DEI amicis, sanctis & beatis Angelis Heb. XII, 22. Pace autem cum Deo facta neque hominum, neque malignorum spirituum, neque ulla creaturarum hostilitas saluti fidelium obesse aut nocere valet. Rom. VIII, 35. & seqq.

Pacis spiritualis iudoles.

A

f. 2.

Militiæ
christianæ
necessitas.

Neque vero hi in pace amicitia cum hostibus DEI diabolo & mundo vivere possunt: quin potius eorum insultibus tum maxime solent infestari, quando pacem cum DEO fideliter student colere. Nisi ergo hac pace ejusque bonis privari velint, perpetuo opus est certamine, ut facta testa eadem conserventur. Quemadmodum enim reipubl. conservandæ utile sæpenumero ac necessarium est bellum, quoniam dicente Aristotele VII. Polit. c. 15. τέλος εἰρήνη μὲν πολέμου, *finis belli pax est*; & , ut habetur apud Æmilium Probum in Epamin: *pavitur pax bello. Itaque qui ea diutina volunt frui, bello exercitati esse debent*: ita etiam fidelibus, nisi *presidium pacis* (Φεγάδην ad Philipp. IV, 7.) eripi sibi velint, nunquam, non vigilandum, resistendum, pugnandum, vincendum. Urgent periculum tantum & militiæ christianæ necessitatem sacrae paginae frequentissime, & , postquam denunciatio hujus belli, & primordia inimitiæ inter semen mulieris & serpentem in ipso Paradiso cœperunt, classicum quasi illasque belli voces perpetuo ingeminant: *Ad arma! ad arma! Vox belli in terra! igitur præparate scutum & clypeum, & procedite ad bellum, state in galeis, polite lanceas & induite vos loriceis*: Jerem. L, 22. XLVI, 22. Simili ratione atrocibus verbis, ut B. Chemnitius ait, Loc. Theol. de Ang. p. m. 143. Paulus Ephesios alloquitur Cap. VI. 10. & seqq. Ubi non solum excitat hortaturque christianos milites ad fortem pugnam, sed & arma com-monstrat, illisque eos quasi induit & instruit. Quan-doqui-

doquidem vero ex hoc loco *armaturam christianorum militum* paucis contemplari instituimus, ipsam dominum pacis principem & summum armorum, arbitrum in partes vocamus, ut potenti ejus virtute ex alto succincti, stare adversus hostes salutis nostræ inimicos, eos vincere & cuncta digne conficere valeamus.

§. 3.

Ante vero quam armis christianos milites induit Apostolus, animos eorum intus confirmat & excitat Ἔ. 10. cum ait, *ἐνδυναμῶθε ἐν κυρίῳ.* Ponderosissimo hic utitur verbo, quod notat animum sumere, omnes mentis & corporis vires intendere, & magis ac magis invalescere. Quomodo de Abrahamo dicitur, quando is in spe fidei contra spem rationis militans omnesque tentationes superans, incrementum & fortius robur fidei sensit Rom. IV, 20. Nec non de Paulo in Actis Apostol. IX. 22. cum Damasci statim post conversionem suam adversus Judæos majore indies cum successu doceret & magis subinde invalesceret: *μᾶλλον ἐνδυναμῶτο.* Hoc verbum sicuti frequens est Paulo, ita non solum Ephesiorum episcopum Timotheum exhortaturus scribit *ἐνδυναμῶ;* 2. Ep. II. 1. sed & hoc loco Ephesiis christianis omnibus & singulis *ἐνδυναμῶθε.*

§. 4.

Quo ipso subjectum simul de quo ipsi sermo est exprimit, scilicet, quos *fratrum* nomine compellat, vere regenitos intelligit; quales erant in Ephesiorum urbe, qui ab impietate ethnica ad christianismum per-

ducti *δύναμιν* divinam in opere conversionis suæ abunde jam experti erant, & fide remissionem peccatorum non minus quam media viresque sufficientes ad sanctificationem & perseverantiam in statu gratiæ impetraverant. Erant enim *ἐν κυρίῳ*, poterant *σῆναι* & *ἀντισῆναι*, fortiter stare & viriliter resistere. Non infantes sed adulti erant in Christo: quos nequiquam cedere hostibus, sed contra audentiores ire & alacriter decertare oportebat. Hos ergo in assiduo usu & exercitio virium spiritualium pridem collatarum majora semper incrementa capere & fortius robur acquirere jubet.

§. 5.

Ephesiorum civitas.

Quæ quidem exhortatio Apostoli ex ardentissimo zelo profecta tanto est gravior, quo majore cum periculo diu multumque in convertendis Ephesiis laboraverat. Erat Ephesiorum civitas florentissima, situ imprimis nobilis, *alterum lumen minoris Asiæ* ut Plinius ait lib. V. c. 19. *Ἐμπόριον* eorum, quæ sunt *intra Taurum maximum*, ceu memorat Strabo lib. XIV. Celebre ibi idolum & templum Dianæ; cujus splendorem autor ille plenius describit lib. XXXVI. cap. 14. Et non idololatriæ solum sed & magiæ dedita, ceu cognosci potest ex Act. Apostol. Cap. XIX. v. 19. conf. B. D. G. Calixti expos. literal. in Proëm. Maximus ibi semper hominum confluxus ob mercaturæ & navigationis commoditatem. Qui enim ex Syria aut Ægypto in Græciam navigabant, vel ex Asia minori Romam tendebant & vicissim, illac transibant: sicuti ipse Apostolus in Macedoniam vel Græciam proficiscens

fificiens aut inde rediens aliquoties eo venit. Opportunissima ergo ubi multos doceret ac converteret, & unde porro lumen evangelii longe lateque per orbem terrarum spargeretur. Docuit itaque Paulus hac in urbe per tres menses Act. XIX, 8. *Et in schola Tyranni cujusdam per biennium: ita ut omnes, qui habitabant in Asia cum Judæi tum Græci, audierint sermonem Domini JESU.* Hinc ipse affirmat Ephesi ostium sibi apertum esse magnum *Et operosum, 2. Cor. XVI, 8.* Quare etiam ibi per integrum triennium non cessavit die *Et nocte publice Et domatim unumquemque hortari cum obtestationibus Et lacrymis. Act. XX, 31.*

§. 6.

Quæ ergo causæ Apostolum moverunt ut tam diu tantaque cum cura & solitudine ibi doceret; Seductio-
nis pericu-
lum. eadem postea, cum Romæ in vinculis & morti vicinus esset, eum impulerunt, ut per literas quoque Ephesios instrueret, iisque seriam hanc exhortationem ad fortitudinem spiritualem, & constantem luctam fideique certamen ultimo loco subnecteret. Quod eo magis necessarium erat, quo gravius periculum ipsis imminebat, non solum propter illecebras multas & luxum in opulenta hac urbe regnantem, gentiliumque turpitudinem; sed & ne exemplo vicinorum Galatarum ab impostoribus & Satanæ Apostolis seducerentur. Quemadmodum enim ipsos a lupis, ex suo ipsorum medio proditoris, infestatum iri presbyteris Ephesiorum cum Miletum venisset, prædixerat, & idcirco ut vigilent ac animos ad semetipsos & totum gregem intendant hortatus fuerat Act. XX, 28. seqq.

ita etiam extitisse ibi istiusmodi seductores & turbatores apparet, cum ex tota hac epistola imprimis cap. IV. 14. tum ex epistola priore ad Timotheum episcopum Ephesiorum,

§. 7.

In tot tantisque periculis ut ad fortitudinem spirituales & constantem pugnam adversus diabolum omnis mali autorem animos eorum accenderet, naturam & potentiam hostis illius digne ipsis ob oculos ponit. Quemadmodum enim periti duces in bello inferendo vel sustinendo, non facilitate victoriae & contemptu hostium milites solum cohortari solent, sed saepe etiam iusta periculi reputatione, quod sine victoria non licet effugere: ita hoc loco Apostolus idem instituit, & omnes qui summi Imperatoris nostri castra sequuntur etiam atque etiam meditari jubet, hostium cum quibus lucta subeunda indolem, calliditatem, malitiam, numerum & potentiam. Apparet autem ex integro contextu hic non directe denotari visibiles ecclesiae hostes, infideles vel haereticos, sed illum qui horum malorum autor est & causa efficiens, quem suo nomine appellat *Διabolον*. De quo ut furioso & hominibus infensissimo hoste vox illa in Apocalypsi c. XII, 12. *Vae incolis terrae & maris; nam descendit ad vos Diabolus ira magnae plenus.* Dicitur is *ναρ' ἰξοχλῶ* adversarius noster I, Pet. V, 8. *Adversarius ille vester, ut leo rugiens obambulat querens quem devoret.*

§. 8,

Hostis illius infernalis astutia & calliditas in eo cerni-

Hostis
calliditas,

cernitur ; quod suas μεθοδείας adhibere norit , certas agendi vias & rationes. Occurrit vox illa etiam cap. IV. γ. 14. ἐν πανουργία πρὸς τὴν μεθοδεῖαν τῆς πλάνης. Ubi H. Grotius in MS. legit πρὸς τὴν μεθοδεῖαν τῆς πλάνης ἔλαβόλα. Hæc enim methodus autorem agnoscit diabolum , utpote qui artem seducendi docet homines. Vocat autem μεθοδεῖα ἔλαβόλα h. l. Apostolus insultus , stratagemata & insidias Satanæ. Quemadmodum enim certis legibus & certo ordine utitur in regno suo tenebrarum , quod absque illo si esset , affirmante Christo Luc. XI. 18. confiteri nequitiam posset : ita in proferendis ejus limitibus , in pugna adversus regnum lucis , varias technas & versutias adhibet. Proprium ipsi est μεθοδεῖν. Quæ vox Græcis scripturarum interpretibus respondet Heb. חָרַג & non obtristare modo & calumniari significat , sed & insidias struere ut 2. Sam. XIX, 27. μεθώδωσεν ἐν τῷ δέλω σε πρὸς τὸν κύριον μὴ τὸν βασιλέα. Ita Oecumenius in Cap. VI. ad Ephes. fol. 538. πρὸς τὰς μεθοδεῖας h. e. adversus assaultus ; adversus occultas fraudes , adversus insidias , adversus dolos. Et Chrysostomus in h. l. Homil. XXII. p. 879. μεθοδεῖσαι ἐστὶν decipere ἔσθ' ἐν ἀρτίστοις ἔσθ' ἐν ὁμιλίαις , ἔσθ' ἐν πράξεσιν , ἔσθ' ἐν μάχαις cum iis , qui nos seducunt. Idem Homil. IV. in Gen. Multæ sunt , ait , Diaboli μεθοδεῖαι id est viae , rationes , quibus decipere conatur securos. Novit Diabolus , inquit Leo M. serm. 7. de Natal. Dom. cit. Corn. à Lap. ad h. l. cui adhibeat æstus cupiditatis , cui illecebras gulæ ingerat , cui apponat incitamenta luxuriæ , cui infundat

virius

virus invidiae, novit quem mœrore conturbet, quem gaudio fallat, quem metu opprimat, quem admiratione seducat. Omnium discutit consuetudines, ventilat curas, scrutatur affectus, tibi querit causas nocendi, ubicunque viderit studiosius occupari.

§. 9.

Eiusdem
malitia.

Porro extremam cacodæmonis malitiam innuit, quod luctam fidelibus suscipiendam dicat Apostolus x. 12. πρὸς τὰ πνευματικὰ τῆς πονηρίας ἐν τοῖς ἐπιτηδείοις. In expositione horum verborum plerique hæc ita reddentem sequuntur Syrum interpretem
 ❖ פְּנֵוּמָטִיקָא לְפִנְיָא דְּמַלְטָא דְּהַמַּלְטָא דְּהַמַּלְטָא
 & abstractum hic mutant in concretum, quando πνευματικὰ ἴης πονηρίας reddunt *spiritus malitiosissimos*. Sed verborum immutatione hic opus haud erit, si meminerimus dari *spiritualem malitiam in coelestibus*, in rebus divinis, in negotio salutis, abusum quendam donorum gratiæ, à quo periculum est regenitis, nisi in simplicitate fidei & vera humilitate se contineant. Hanc vero πονηρίας efficit ipse ὁ πονηρὸς. Hujus est opus, hunc agnoscit autorem. Quo major illa sanctitas & justitia, in qua creatus fuit, tanto atrocior in ejus locum successit malitia; ita ut ex malignis illis spiritibus alius alio nunc sit πονηρὸς πρὸς. Quamobrem μόνος ὁ σατανᾶς πονηρὸς κατ' ἐξοχὴν λέγεται, *solus Satanus malus dicitur*, Chrysostom. Hom. XV. ad pop. Antioch. Inde pleraque diaboli epitheta & synonyma priscis ecclesiæ doctoribus usitata. Sic à Clem. Alexand. in Protrept. p. 6. vocatur πονηρὸν θηρίον *maligna bestia*. A Nyseno Tract. II. in Psal. p. 363. βασιλεὺς τῆς κακίας, *rex malitiæ*

malitia: & Orat. IV. contra Eunom. p. 593. ὁ τῆς κακίας
 εὐρετής, *malitia inventor*, item Orat. in Steph. p. 354. πονη-
 ρὸς ἀνὴρ πάλῃ τῆς ἀνθρώπινης ζωῆς, *malignus vite humane
 adversarius*. Ab Ignatio in Ep. ad Phil. πάντων
 πονηρῶν πνευμάτων πονηρῆτερον ἐκ κακογοίας πνεῦμα. *Omnibus
 malignis spiritibus, ob malitiam, malignior spiritus*. A
 Greg. Nazianzeno Orat. XXVIII. p. 474. σοφιστὴς κακίας,
Peritus malitiae artifex. &c.

§ 10.

Potentiam hostis longe maximam ostendit Apo-
 stolus 1. 12. quando illum per periphrasin Hebræis Hostium
potentia.
 familiarem negative primum describit: *non esse ludam
 nobis*, inquit, *cum carne & sanguine*. Notum est
 בשר ודם *σὰρξ καὶ αἷμα*, hominem significare, carne
 & sanguine constantem. Unde Siracid. XIV, 15. γένος
 σαρκὸς καὶ αἵματος *natio carnis & sanguinis, genus huma-
 num* vocatur. Inprimis vero hæc loquendi formula
 connotat fragilitatem & imbecillitatem humanæ na-
 turæ, in oppositione ad Deum & naturas spirituales.
 Sic מלך בשר ודם Rex terrenus Hebræis frequenter
 dicitur. Negat proinde Apostolus pugnam hic esse
 contra imbecilles mortales & miseros homunciones;
 sed contra hostes hominibus potentiores, ipsos nimi-
 rum cacodæmones, adversus eum qui vocatur
 princeps potens ὁ ἰσχυρὸς Matth. XII, 29. *fortis arma-
 tus* Luc. XI, 21. *princeps cui est potestas aëris* Eph. II, 2, 3.
 ὁ ἀρχὼν τοῦ κόσμου τούτου Joh. XIV, 30. *deus hujus seculi*.
 2. Cor. IV, 4. Præterea vero potens dicitur diabolus
 intuitu ingentis sui exercitus & copiarum quas tan-
 quam ordinatam aciem adversus Christi populum
 B erigit.

erigit. Hinc adeo patheticè in plurali numero loquitur Apostolus, *πρὸς τὰς ἀρχάς, πρὸς τὰς ἐξουσίας, πρὸς τὰς κοσμοκρατορίας* &c. Qui distinctos dæmonum ordines, quos hic & alibi haud obscure memorat Scriptura S., penitus scrutari velit, aut cum Pseudo-Dionysio Areopagita & Scholasticis nonnullis temeritatem suam prodere, aut ignorantiam profiteri cogetur. Videtur autem Apostolus hic totum infernalem exercitum cum ducibus suis, capitaneis & primariis administris in plena acie nobis voluisse ob oculos ponere. De quo „ egregie Flacius ad h. l. Tribuit eis, inquit, nomina „ à principibus humanis sumpta, quibus indicatur, „ quanta sit vis ac potentia istorum hostium, quo „ tanto magis ad flagitandum robur ex alto & ad v- „ gilandum instigemur. Sermo ferme talis est, ac si „ dux quispiam excitans suos ad fortissimam pu- „ gnam, diceret: certamen illis fore, non cum ca- „ lonibus ac lixis, non etiam cum tyronibus aut gre- „ gariis militibus, sed cum fortissimis veteranis, imo „ cum meris centurionibus & tribunis, cumque præ- „ stantissimis ducibus, invictisque heroibus.

§. II.

Panoplia
necessarius
usus.

Formidabilis hæc infernalis hostis cum extrema malitia & calliditate conjuncta potentia necessitatem imponit christianis militibus, ut de armis idoneis sibi prospiciant, quibus hostiles impetus, s. vi s. dolis ille uratur, sustinere queant. Propterea jubet Apostolus assumere & induere ΠΑΝΟΠΙΑΝ ΘΕΟΥ. *Induite, ait armaturam DEI, non modo ad resistendum, sed ad impugnandum quoque & expugnandum viriliter inimicum:*
quæ

quæ verba sunt S. Bern. Serm. III. in Dedic. Eccl. πανοπλία talis ipsi Deo tribuitur Sap. V. 18. seqq. Occurrit etiam vox illa in Græco apud Jobum Cap. XXXIX. γ. 20. & 2. Sam. II. γ. 21. Significare autem quicquid ad armandum in pugnam militem spectat, omnia simul arma, quæ ad virum pertinent, vult Erasmus, adducitq; Ambrosium & Cyprianum qui illam reddunt *uniuersitatem armorū, tota arma*. Nec non E. Smidius h. l. talem armaturam intelligit, quæ omnes partes corporis a capite ad calcem tegit ac munit. Sicuti enim Christianus miles undiquaque obsidetur & impugnatur; ita etiam ne qua parte nudus, sed undiquaque probe armatus sit oportet. Observat autem doctissimus J. Clericus hanc vocem ex usu veteribus significare *gravem armaturam*, qua instructi fuerunt apud Romanos legionarii, apud Macedonas qui in phalange erant, & ὀπίται dicebantur, cum *levis armatura* vocata sit arcus & funda, quique his utebantur funditores & sagittarii, levis armaturæ milites. Exempla hujus phraseos affert Lambertus Bos in Diatrib. Philol. p. 125. Herodian. II. 23. ΑΝΑΛΑΒΟΝΤΕΣ ἂν τὰς ΠΑΝΟΠΛΙΑΣ — οἷς, εἰ δέοι, πολεμήσαντες. *Induunt gravem armaturam — ut, si res posceret, dimicerent*: ubi mox ἀσπίδων & δοράτων, clypeorum & bastarum mentio fit. Et Lucian. Gymnas pag. 291. ἢ τὰς ΠΑΝΟΠΛΙΑΣ ἐκείνας ΑΝΑΛΗΨΕΣΘΕ. &c. Ut ita mens sit Apostoli, in hac pugna non per *levem armaturam* res confici posse: sed *gravi armatura*, ad ingens prælium, contra formidolosissimos hostes, accingi oportere. Quæ vero in sequentibus commemorat arma, his si-

milia fere legimus apud Homerum Iliad. V. in Paride & Menelao, ad *μονομαχίαν* se accingentibus. Nec non apud Virgilium, qui *πανοπλίαν* Æneæ lib. IIX. ita describit:

*Miraturq; , interq; manus & brachia versat
Terribilem crisis galeam, flammâq; vorantem,
Fatiferumq; enses, loricam ex ære rigentem &c.
Tum leveis ocreas electro, auroq; recocto,
Hastamq; , & clypei non enarrabile textum.*

§. 12.

Vocat autem Paulus hanc armaturam *πανοπλίαν* ΘΕΟΥ & addit nomen Dei, epitheti loco pro *divina*. Modus loquendi Hebræis familiaris perhibetur, ut omne, quod summum est & excellens, adjuncto nomine Dei expriment. R. D. Kimchi ad I. Sam. XXVI. scribit *לדבר שרוער להגדילו סומך אתו למלך* Et in Psal. LXV. *esse hoc cognomen rei maxime & admirabilis*: *אלהים הוא כינוי לדבר הגדול והפנלי*. De quo legatur B. Lutherus noster in Genes. cap. XXX. fol. 453. & in Cap. XIII. fol. 172. Exempla quoque plurima vid. apud Sal. Glassium in Gramm. S. lib. III. Tract. I, p. 63. Quando vero Paulus armaturam DEI dicit, autorem ejus & causam efficientem ostendit, unde arma ista spiritualia petenda & obtinenda. Solenne est scriptoribus ethnicis, poetis inprimis, milites primarios à Diis suis armis indutos in bellum deducere, ut Virgilius Æneam, Achillem Homerus &c. Apostolus nos deducit ad patrem luminum, à quo arma lucis, justitia, veritas, fides & reliqua Spiritus dona superne descendunt & nobis adveniunt in Christo.

Alias

Alias brevius loquendo hanc armaturam Dei complectitur phrasi ista *Christum induere*. Ita quod Rom. XIII. 12. dixerat *ἐνδύμεθα τὰ ὅπλα τῆς φωτὸς*, mox versu seq. 14. reddit, *ἐνδύσαθε τὸν κύριον ἰησοῦν χριστὸν*. Notanda cum primis, inquit doctiss. Gatakerus, utpote insignis maxime phrasis illa, qua *Christum induere* dicimur. Si quis christiani definitionem a se poscat, ei ego nullam ista promptius darem, *χριστιανός ἐστὶν ὁ τὸν χριστὸν ἐνδύσασιν*. *Christianus is est, qui Christum induit.* — *Christum ergo induunt vere christiani quique, à Deo sibi vel imputatum vel impertitum. Imputatum, ad justificationem, impertitum, ad sanctificationem.* — *Et induere virtutes; est eas palam exerere & exercere, ut innotescat ista omnia eis inesse.* vid. Gatack. Advers. Misc. l. 1. c. 9. p. 224. ubi hanc phrasin prolixè & egregie illustrat. Virtutes illas christianas Paulus hoc loco Ephesiis instar armorum commendat, ad repellendos & superandos hostium spiritualium impetus. In quorum consideratione etsi subtiliter nimis inquirendum haud arbitremur, cur virtutes quasdam cum hoc armorum genere potius conferat, quam cum alio; poterunt tamen singula nobis medium terminum & ansam ulterius meditandi suppeditare: ideoque operæ pretium erit, si eas ordine paucis nunc expendamus.

§. 13.

In panoplia hac Paulina primo loco occurrit *Bal-* Baltheus
theus veritatis & 14. *στῆτε ἐν περιζωστέμφοι τῆς ἀσφῆν ὑμῶν* Veritatis.
ἐν ἀληθείᾳ. Vocant Græci ζώνην mediam corporis partem quæ cingitur, teste Hesych: ζώνη ἡ ἐπὶ τῆς γαστέρος
πέτα

ἡ δὲ ζώνη ὁ τῆς ὀν ζωννόμεθα. Ufirate vero ipsæ fasciæ
 quibus lumbi religabantur ζῶναι, ζωνῆρες, ζώματα, & ζωνοί
 & περιζώματα dicuntur. Latinis *Zone*, *cingula*, *cin-*
ctus, *lora*, *balthei* &c. Quin & interdum per synec-
 dochem universam armaturam veteres iis significa-
 runt, ut Deut. XXIII. 13. *arma*, Græci interpretes ζώνη
 & Vulg. *balthuum* reddunt. conf. Job. XXXVIII, 3.
 Es. V, 27. Docet hoc Pausan. in Boëot: τὰ ὄπλα ἐκάλειν ἄρα
 οἱ παλαιοὶ ζώνουσαι. *Ipsum vero arma induere veteres cin-*
gere dixerunt. Hinc Es. II X, 9. *accingere* idem est ac
armari. Quo sensu etiam Latinis scriptoribus *accingi*
 & *discingi* usitatissimum novimus.

§. 14.

Gestabantur vero zonæ non unum in finem. Ori-
 entales potissimum iis utebantur, ne longæ, fluxæ
 & lacinosæ ipsorum vestes impedimento essent. Ve-
 stimentis enim adstrictis, ad itinera, ad militaria &
 alia omnia opera erant expeditiores. Hinc *εὐζωνοί* an-
 tiquis vocabantur strenui, alacres & expediti. Sicuti e-
 contra *λαξίως cincti* & *discincti*, ignavi & molles. Via-
 torum hunc fuisse habitum, ut lumbos succinge-
 rent, exemplo Israelitarum patet, qui exitum parantes
 ex Ægypto accincti agnum comedere iussi sunt Exod.
 XII, 11. & Apostolorum, Matth. X, 9. Marc. VI, 8. Talis
 Pauli zona fuit Act. XXI, 11. Cum primis vero pro-
 prium militum insigne erat baltheus, unde eorum gla-
 dius pendebat. Isid. l. XIX. *Baltheus dicitur non so-*
lum quo cingimur, sed etiam à quo arma dependent. Ne-
 mo olim in numerum militum recipiebatur, ante-
 quam

quam cingeretur & ita inauguraretur, ut apparet ex
l. pen. de Milit. testam, in P. Hinc Martialis lib. XIV.
Epigr. 32.

*Militiæ decus hoc, & grati nomen honoris,
Arma tribunitium cingere digna latus.*

§. 15.

Sicuti vero zonæ gestatio auctoritatem, potestatem & honorem, præsertim militarem, denotabat, ita zona privari & discingi pœna valde ignominiosa credebatur, vid. Sveton. in Aug. c. XXIV. Jul. Frontin. Stratag. l. IV. c. I. Barn. Briffon. Antiquit. lib. II. c. VII. & Rosin. Antiq. Rom. lib. X. c. III. Ulro solvebant zonam & ponebant, militia qui abire volebant vid. l. 2. C. ubi de ratiocin. Ethnici Imperatores illis qui christianæ fidei abnegationem detestabant, zonam auferre & omnibus dignitatibus eos exuere solebant: quod testatur Euseb. H. E. l. VII. c. 14. l. X. c. 8. item lib. I. de Vita Constantini Cap. XLVII. Niceph. H. E. lib. VII. cap. 44. Et de Juliano Ruffinus H. E. lib. I. c. 32: *Militiæ cingulum non dari nisi immolantibus jubet.* Quidam vero fidem abnegare recusantes, cingulum ulro abjecerunt, & tyrannis illud objecerunt, atque honores pristinos sive militares sive palatinos exuerunt; quod ἀποπίπτειν, ἀπολίπειναι ζώνην & ἀποζώνουσαι vocant Græci. Quâ de re exempla insignia produnt Historiæ Eccl. monumenta. vid. Socrat. H. E. l. III. Cap. 13. lib. IV. c. I. Basil. Orat. in Gordium Martyr. p. 519.

Cæterum & ornamento olim singulari militibus erant balthei, ideoque varie illos exornare auro, argento & gemmis, & ut poterant pretiosissimos sibi comparare studebant. Hinc Virgilius Æneid. ult. de Pallant.

— — *Humero cum apparuit alto
Baltheus, & notis fulserunt cingula bullis.*

Et Claudianus de rapt. Prof. l. 2.

*Parthica quæ tantis variantur cingula gemmis,
Regales junctura sinus.*

Ad hujusmodi zonas alluditur in Apocalypsi Cap. I. 13. ubi Christus apparet *ἁγίου ζώνου χρυσοῦν, præcinctus zona aurea* ad denotandam regiam ejus majestatem: & cap. XV. 6. Angeli tanquam Dei administri, gloria & potentia præditi, *ἁγίου ζώνου χρυσοῦν ἐπὶ τὰ στήθη ζώνου χρυσοῦν, præcincti circa pectora zonis aureis*. Sicuti vero honori & ornamento cum primis erat baltheus, ita quoque usibus militum erat accommodatus. Argentum quippe & nummos in cingulis istis abscondere & secum ferre solebant. Unde lex militaris ab Aureliano lata: *Miles stipendium in baltheo gestet*. Hinc etiam in proverbiali locutione pro pecunia per metonymiam sumitur: ut apud Horatium, *qui zonam perdidit* & Plautum in Pœnula, *zonam non habes*. Et C. Grachus apud Gellium Noct. Attic. lib. XVIII. c. 12. dicit: *Zonas quas plenas argento extuli, eas ex provincia inanes retuli*. Nec minus ex mandato Christi liquet, zonam huic usui dicatam fuisse, cum discipulis

discipulis suis dicit: *Ne asseruate aurum, neq; argentum: neq; es in zonis vestris.* Matth. X, 9. Marc. VI, 8.

§. 17.

Quæ de more militari modo observata sunt, aptissime accommodari poterunt ad hoc præceptum Apostoli, quo ad illud Esaiaë XI, 5. alluditur: *Erit iustitia cingulum lumborum ipsius.* Quando vero Paulus hic ait *succindi lumbis veritate*, Petrus eundem in modum loquitur I. Ep. I, 13. & addit insuper mentem, *succindi lumbis mentis vestrae.* Menti enim seu animo hominis quæ insunt facultates nobilissimæ, intellectus & voluntas ante omnia baltheo isto veritatis cingi oportet. Veritas autem in Scriptura S. plura significata habet, ut egregie monstrat Flacius in Clave S. Cum primis huc pertinet illa significatio, qua frequenter per veritatem primæva illa imaginis divinæ integritas denotatur. Ita cum Christus ait Joh. IIX, 44. *Satanam in veritate non fletisse* i. e. exponente Flacius in Cl. in imaginis Dei inditæ & vera illa naturæ bonitate. Nec tantum ipse non perstitit in veritate, sed etiam alios secum traxit ex veritate in mendacium, i. e. ex fidelitate Dei ad infidelitatem, ex vera sententiâ ac celebratione Dei in contraria mendacia, ex vera ac solida imagine Dei in imaginem diaboli, & denique effecit, ut tum falsa doctrina, tum & omnis generis scelera, fraudes & mendacia, orbem terrarum oppleverint.

§. 18.

Quemadmodum enim ratio formalis omnis veritatis, in cogitatis, dictis, factis, rebus deniq; ipsis consistit

fiffit in conformitate aliqua; ita integritas illa & fi
 militudo Dei, in qua primus homo conditus est, maxi-
 „ me emphatico vocabulo dicitur VERITAS, tanquam
 „ origo iustitiæ & sanctitatis. Nam imago Dei nihil
 „ aliud est quam veritas: conformitas illa mentis &
 „ voluntatis humanæ cum divina: quæ verba sunt, Ven.
 D. Breithaupt. Inst. Cred. p. 25. Hæc veritas per lapsum
 amissa in Christo & per Christum rursus datur, qui ideo
 tanquam vera Patris imago & veritatis recuperator atq;
 instaurator, se veritatem vocat Joh. XIV, 6. *Ego sum via.*
VERITAS & vita. Quod ipse præmonstret, (ut iterum
 Flacium interpretem hic producam) *veram doctrinam,*
aut rationem agnoscendi Patris, & det tales vires ac fa-
cultates cordi, nosq; potenter spiritu suo trahat ad patrem.
 De hac veritate locutus erat Apostolus Cap. IV, 21, 24.
 cum Ephesios *spiritu mentis assidue renovari jubet,*
atq; indui novo illo homine, qui secundum Deum crea-
tus est $\epsilon\iota\ \delta\iota\ \delta\iota\sigma\iota\tau\eta\ \tau\eta\varsigma\ \text{ΑΛΗΘΕΙΑΣ}$. — *Siquidem noverant &*
in Christo edocti erant, quemadmodum est VERITAS
in Jesu. Hanc veritatem qui penes se instaurare stu-
 dent & veras virtutes sectantur $\text{ποιεῖν τὴν ἀλήθειαν}$ *facere*
veritatem dicuntur I. Joh. I, 6. E contra naturæ cor-
 ruptæ & peccatis indulgentes ποιεῖν ψεῦδος *facere men-*
dacium. Apoc. XXI, 27. XII, 15. Ad veritatem illam
 pervenerant Ephesii, & imaginis divinæ instauratio-
 nem, bonorumque spiritualium efficaciam, senserant,
 postquam per *verbum veritatis* c. I. §. 13. regeniti,
 & à pristinis erroribus ac gentilismi turpitudine ad
 verum Deum conversi erant. In hac ergo eos per-
 sistere jubet Apostolus, & veram ac orthodoxam doctri-
 nam, verum cultum Dei, constanter retinere.

§. 19. Ita-

Iraque inde haud difficulter colligimus, quam apte veritas cum militari baltheo comparari queat. Veteribus *ζωνόδα* idem sæpe est ac *επιλιξία*, & *εὐζων* dicitur, ad certamen & prælium, ad iter & quodvis negotium expeditus atque paratus. Ut militibus talis baltheus summe necessarius erat, ita multo magis de eo sibi prospicere debent christiani

Milites, quos ad perenne cingulum Christus vocat,
Prudent. peristeph. Hymn. I. illumque sollicitè custodire, ne discincti aliqua ex parte aut dissoluti, ne remissi, incurii aut negligentes evadant, & hostibus aditum concedant, latusque apertum præbeant. Simulac autem veritas illa, ex verbi divini & Spiritus S. operatione, apud animum instauratur, munit illa intellectum adversus errores & quasvis corruptelas; integram servat voluntatem, omnesque facultates hominis, ut is in simplicitate & sinceritate 2. Cor. II, 12. in veritate & integro corde, coram Deo ambulet. Ef. XXXIIIX, 3. *ἐν ὁσιότητι τῆς ἀληθείας* Eph. IV, 14. ut Deum in spiritu & veritate adoret Joh. IV, 23. & typum veritatis cœlestis referat, in quem traditus est. Rom. VI, 17.

Porro sicuti baltheus universo corpori non emolumento solum & munimento, sed & singulari ornamento erat, atque gestatio ejus aspicientibus pulcherrima visu: ita nullus fidelibus splendidior ornatus coram Deo, angelis & hominibus quam veritas. Qui quidem ubi illo habitu instructi & ornati sunt, exsplendescunt continuo reliquæ virtutum spiritua-

ritualium gemmæ. Quarum catalogum & quam pulchre inter se connectantur Petrus monstrat 2. Ep. cap. I. v. 5. 6. 7. cum ait: *adjicite fidei vestre virtutem, virtuti cognitionem, cognitioni temperantiam, temperantia pietatem, pietati fraternum amorem, fraterno amori charitatem.* Hic ornatus Domino dignus, facit ut ei per omnia placeant Col. I, 9. Hic ubi conspicuus fuerit, cum in ecclesiis integris, tum in fidelibus singulis, nihil magis oblectamento piis esse potest, nihil aspectu jucundius. Quemadmodum D. Johannes testatur ad electam dominam. Ep. II, 4. *Gavisus sum valde quoniam inveni de filiis tuis qui in veritate ambulant.* Et ad Gajum Ep. III. 4. *Majus non habeo gaudium, quam ut inveniam filios meos in veritate ambulare.*

§. 21.

Præter ornatum commodo quoque & usui olim militibus erat balthei gestatio, quando nummos in eo recondebant, & divitiarum suarum exinde faciebant receptaculum. Divites censendi sunt quam maxime qui veritatem possident, qui in Deo sunt divites Luc. XII, 21. *Novi,* inquit Christus ad episcopum Smyrensem, *paupertatem tuam, sed dives es.* Apoc. II, 9. non aliunde scilicet quam ob constans orthodoxiæ & veritatis studium. Hæc sunt ταῖ ἀληθινὰ, *vera bona,* quæ Christus transitoriis mundi opibus & mammonæ opponit Luc. XVI, 11. manent enim & sequuntur fideles in futuram vitam Apoc. XIV, 13. Impii thesaurum accumulunt iræ divini in diem judicii Rom. II, 5, ast qui veritatem colunt & custodiunt, bonum thesaurum sibi

sibi congerunt in futurum, ut apprehendant æternam illam vitam. I. Tim. VI, 19.

§. 22.

VERITAS illa ex Deo oriunda arctissimum & ^{Thorax} indivulsum nexum habet cum JUSTITIA, utpote ^{justitia.} quæ hujus est origo eandemque continuo parit. Ut merito dixeris veritatem esse instar lucis, justitiam instar caloris cœlestis. Quare etiam Apostolus *baltheo veritatis statim subjungit thoracem justitiæ*, 1. 14. *καὶ ἐδυσάμφοι τὸν θώρακα τῆς δικαιοσύνης.* Thorace pectus præcipue & præcordia muniebant milites, unde Græcis *καρδιοφύλαξ*, Latinis *pectorale* vocatur. Frequens ejus fit mentio apud Homerum ut Iliad. III. v. 332. *θώρακα περὶ στήθεσιν ἔδιδον.* Conficiebatur autem ex ferreis vel æreis laminis, quæ pectori, non dorso simul integumento erant. Hanc quippe decere militem fortem credebant armaturam, qui fortiter stare in pugna, nec terga hosti obvertere decrevisset. Hujusmodi thoraces Alexandrum M. militibus suis dedisse memorat Polyænus lib. IV. Strat. in Alex. §. 13. *ut si manerent securitatem ac munitionem haberent, anterioribus partibus occultatis: sin fugissent, aversa hostibus nuda paterent.* Itaque nemo fugam capessere voluit, metuens ne tergum hostibus nudaret. Alias plerumque duplex erat lorica, ex duabus laminis, fibulis ad latera conjunctis, quæ & pectus & dorsum obtegebant. Dicitur quoque prisca lorica *squamea* vel *squamata*, quia in modum squamarum piscis confecta & concatenata erat, unde Silius lib. V. arma Flamini describens

C 3

Loricam

*Loricam induitur tortos huic nexilis hamos
Ferro squama rudi, permistog, asperat auro.*
& Virgilius lib. XI. Æneid.

— — Rutulum thoraca indutus, aënis
Horrebat squamis.

§. 23.

Quandoquidem vero non piscium modo squamis, sed & avium plumis quodammodo similis erat, ita ut alia aliam supergrederetur, ut squama squamam, & in alatis pluma plumam: hinc factum, ut laminæ illæ etiam *plumæ* dici consueverint. Statius lib. XI.

— — *ensem germani in corpore prescit,*

Qua male jam plumis imus tegit inguina venter.

Hujusmodi lorica squamata gigantem Philistæum armatum fuisse legimus I. Sam. XVII, 5. *Galeachalybea super caput ejus, & lorica squamata erat indutus, cujus loricae pondus erat quinquies mille siclorum è chalybe.* In Heb. dicitur שריון קשקשיים quod Græci interpretes reddiderunt *θώρακα ἀμυσδαίων*: Chaldæus שריון גלבין Convenit autem גלבין cum קלפין quæ vox Syris & Chaldæis frequenter *squamam* significat, unde etiam Rabbiniis שריון קלפין, *lorica squamata.* Eandem originem habere vocem *Clibanariorum* docet Bochartus in Phaleg lib. III. cap. XIII. pag. 216. seqq. De quibus Ammianus lib. XVI. *Sparsisque cataphractarii equites, quos clibanarios dixitant Persæ, thoracum muniti tegminibus & limbis ferreis cincti.* Conferri hic merentur quæ Bochartus l. c. ad illustrationem loci Ezech. XXXII, 4. affert de לבושי מכלר, (*indutas perfectissime* ut Jun. vertit) quod Græci reddiderunt *ἐνδεδυµένους θώρακας, indutos loricis.* Tali-
libus

libus nimirum quæ à collo usque ad genua pertin-
gebant, ubi *ἡ τὰ στέρνα μόνον ἔλλα καὶ σῶμα τὸ ἄλλο ἀπὸ
τεθωρηκίσι*, ut habetur in Heliodor. Hist. Æthiop. lib. IX.
Cæterum de loricis eorumque formis & varia ma-
teris, linea, cornea, coriacea, ferrea, ænea, vid. Lips.
de Mil. Rom. lib. III. Dial. VII. Lyd. Synt. de re Mil. lib.
III. c. 5. Joh. Phil. Pfeifferus in Antiq. Græc. Gentil. lib.
III. cap. XXI.

§. 24.

Armaturæ huic firmissimæ, qualis fuit lorica, Apo-
stolus *fidem & charitatem* I. Theff. V, 8. & hoc in loco
justitiam quam optime assimilat. Intelligimus vero
hic non solum justitiam fidei, gratuitam illam seu im-
putatam, qua ex merito Christi remissionem pecca-
torum, Deumque propitium & faventem habemus:
sed præcipue illi innitentem legalem, inchoatam,
quam personalem dicimus: quæque, (ut in scholis lo-
quimur) tum inhærentem sive habitualem, tum actua-
lem sive justitiam operum complectitur. Quemad-
modum ergo thorax pectori, cordi & reliquis partibus
vitalibus munimentum præstat; ita thorace justitiæ
gaudent & tuti sunt, qui bonæ conscientiæ & incul-
patæ vitæ indefinenter student, qui firmo proposito
constantique conatu normam legis divinæ observant.
Hæc sunt *arma justitiæ à dextris & sinistris* 2. Cor.
VI, 7. Hæc muniunt & tuentur adversus tenta-
tiones gravissimas. Inde conscientiæ tranquillitas
& serenitas constat. *Nam si cor nostrum nos non con-
demnet, libertatem loquendi habemus apud Deum*. I. Joh.
III, 21. Et dicere possumus *exultat anima mea in Deo
meo,*

meo, quia induit me vestimentis salutis, & indumento
 justitiæ induit me. Es. LXI, 10. Nec aliis eget armis
 præsidioque integer vitæ scelerisque purus, quibus
 calumniatorum mordacissimas & venenatas sagittas re-
 tundat & invalidas reddat. Afflictissimus Jobus amico-
 rum suorum opprobriis opponebat thoracem justitiæ
 dicens: *Justitiam meam retineo, neq; deseram eam, non
 abjiciet animus meus unquam* Cap. XXVII, 6. Etsi vero
 hæc justitia adversus peccati reatum non valeat, & Deo
 iræque divinæ opponi neutrquam possit; ingenti ta-
 men est solatio & gaudium cordi affert, etiam in ho-
 ra mortis, teste Salomone in Proverb. cap. X, 2. XIV,
 32. *Nil proderunt thesauri impietatis. Justitia vero li-
 berabit a morte. In malitia sua expelletur impius, spe-
 rat autem justus in morte sua.*

§. 25.

Ocreæ e-
 vangelicæ
 preparati-
 onis.

In panoplia tertio loco ponit Apostolus ocreas
 s. calceamenta militaria, γ. 15. καὶ ὑποδησάμενοι τὰς πόδας
 ἐν ἐπιμασσίᾳ & ἐναρτέλιᾳ τῆς εἰρήνης. Calceos Græci δὲ πὲρ
 ὑποδέσθαι à subligando ὑποδήματα nominarunt, quod lo-
 ris constringebantur & plantis pedum subnectebantur.
 Referuntur autem inter arma, quod milites illis care-
 re non poterant, ad firmandum pedem & gressum,
 præsertim ubi per vias asperas & loca uliginosa ince-
 dendum erat. Ad eo majorem firmitatem calceis il-
 lis militaribus clavi suppingebantur, ceu memorat Jo-
 sephus de Bello Jud. lib. VII, cap. III. *Calceos habens,
 creberrimis atq; acutis clavis, ut cæteri solent milites,
 fixos.* Quos interdum aureos fuisse narrat Valer.
 Max. lib. IX. pag. 762, de exercitu Antiochi, *qui ex in-
 genti*

genti luxu aureos clavos crepidis subiectos habuit. Calceamenti militaris genus erant κνημίδες, ita dictum ἀπὸ τῆς κνήμης, quod tibiis obtegendis esset accommodatum. De quo vid. Jul. Pollux l. 2. Onomast. c. IV. n. 39. & Eustath. ad Iliad. A. ὡσαυτε θώραξ ὄπλον σκέπον τὸν ἔημιστερον σώματι θώρακα, ἔτο κνημίδες τὸ σκέπον τὰς κνήμας τῶν στρατιωτῶν, ἀφ' ἧς ἐκνημίδες ἀχαιοὶ, ἀπὸ μέγας οἱ εὐοπλοὶ. *Sicut thorax seu lorica, armatura est, quæ tegit & munit tibiæ militum, unde Græci bene ocreati dicti, intelligendo totum pro parte, bene ac pulchre armati.* Similiter ocreæ latinis à cruribus tegendis dicuntur. Isid. Hispal. lib. XIX. Orig. cap. 34. *Ocreæ tibialia calceamenta sunt, dicta quod crura tegant.* Et Varro de Ling. Lat. l. IV. n. 24. *Ocrea, quod opponebatur ob cruris.*

§. 26.

Erant autem ex ferro vel chalybe confecta tibialia ista seu ocreæ militares. Unde apud Homerum passim dicuntur Græci χαλκοκνημίδες ἀχαιοὶ ut Iliad. H. exponente Hesychio οἱς σιδεραὶ ἦσαν ἢ χαλκῆ αἱ κνήμαι; quibus ferreæ erant aut æræ tibiæ. Et Livius lib. I. de militibus primæ classis: *arma his imperata, galea, clypeus, ocrea, lorica, omnia ex ære.* Tales erant Goliathi I. Sam. XVI. 6. Interdum etiam argento hanc in rem usi sunt, ut liquet ex Virg. Æneid. VII.

Aut leves ocreas lento ducunt argento.

Apud Romanos vero tantum primarum classium militibus hoc armorum genus in usu erat, reliquorum utpote viliorum calceamenta vocabantur *caligæ*, unde

D

caligati

caligati milites i. e. gregarii dicuntur in l. 2. D. de iis qui not. infam. & l. a caligato 21. C. de Nupt.

§. 27. *Cæterum ex ferro quoque ocreas istas fuisse confectas docet Vegetius lib. I. c. XX. Pedites scutati etiam ferreas ocreas cogebantur in dextris cruribus accipere. Ubi quidem unius cruris ocreati, & quidem dextri mentionem facit. Alii autores idem tribuunt sinistro ut Juvenal. sat. 6.*

— — *crurisque sinistri*

Dimidium tegmen.

Sciendum enim variasse in eo milites, ac sua libertate atque commoditate usos esse; prout nempe vel dextrum vel sinistrum pedem inter pugnandum proferre assveti erant. Hinc alii dextrum, alii sinistrum, alii utrumque crus tibiali indutum habuere. Et ne hoc genus armaturæ nimis molestum & grave militibus esset, non nisi dimidium pedem munire solebant, quoniam partem superiorem clypeo obtegere poterant.

§. 28.

Quæ cum ita sint non possumus non dissentire à Jacobo Lydio, qui in Agonist. sacr. Cap. XI. pag. 40. Paulum non tam ad militum quam ad cursorum ex athleticis calceos, quos *codoguidas* vocarunt, respicere existimat. Observat enim & probat Cl. Lomeier in Not. ad calcem novissimæ edit. hujus operis subjectis, pag. 172. rem longe aliter se habere. Neque enim hoc conveniens foret cum usu calceamentorum apud veteres, utpote quæ impedimento potius erant, & quasi

quasi vincula pedum, sine calceis vero currentes magis expediti fuerunt, celeres, prompti & agiles. Deinde non vult Apostolus cursorem instruere ad celeritatem, sed militem christianum ad pugnam statariam. Ideoque in armatura illa Dei *ἑτοιμασία* *εὐαγγελίου* τῆς εἰρήνης ad hoc vult inservire, ut possit *ἵνα* & *ἀντιπῆσαι* καὶ *ἀπαντῆ* κατεργασάμενος *ἵνα*, stare adversus artes diaboli, resistere in die malo, & omnibus peractis stare. Cum itaque stare jubeat, non currere, quomodo à cursoribus similitudinem sumisset?

§. 29.

Nec minus à genuina significatione vocis *ἑτοιμασία* alienam esse Lydii expositionem vult Dn. Lomeier l.c. pag. 174. ita scribens: Ea cum apud scriptores N. T. sit *ἁπαξ* λεγόμενη, ex aliis locis ejus significatio indagari non potest, sed apud Græcos V. T. interpretes in usum frequentiori. Horum exemplo igitur eam sumit Apostolus, ut *basin* & fundamentum significet. Quare illius verba *ἵνα* *ἑτοιμασῶ* τὰς *πόδας* ἐν *ἑτοιμασίᾳ* τῆς *εὐαγγελίας* τῆς *εἰρήνης* vertenda sunt, *calceat pedes fundamento seu basi evangelii patris*. Verbum enim *ἑτοιμάζω* τὸ *ἵνα* respondet, quod non tantum *parare*, *præparare*, sed etiam *firmare*, *stabilire* notat: hinc *ἑτοιμασία* est *ἵνα*, quod *basin* & *fundamentum* notat. Conf. Ant. Bynæus in eruditissimo opere de calceis Hebræorum lib. 1. cap. 5. Non lubet hic recensendis variantibus interpretum sententiis immorari. Observamus tantum *ἑτοιμασία* usitate denotare promptitudinem & alacritatem, & promptum ac paratum animum *ἑτοιμασία* *καρδίας*. In

Nov. Test. in concreto aliquoties occurrit, ut Tit III, 1. *Suggere ipsis ad omne opus bonum (ἐπιμαρτυρεῖν) parati ut sint.* Et Luc. XXII, 33. Petrus ait: *Domine, ἐπιμαρτυρῶς εἰμι, paratus sum tecum & in carcerem & ad mortem proficisci.* Conf. Act. XXI, 13.

§. 30.

Pedes vero in Scriptura sæpius designant voluntatem & affectus, quia, ut Flacius ait in Cl. S. *sicut pes instrumentum motus est, ita hæc sunt initia actionum.* Ex voluntatis enim conditione, tanquam interno principio, censentur actiones quælibet. Evangelium autem tanquam *ὁδὸς* Rom. I. 16. hunc effectum præstat, ut alacrem, promptum ac paratum ad obsequium Dei reddat animum hominis, per agnitionem divinorum beneficiorum. Sicuti enim per verbum evangelii in conversione hominis peccatoris, voluntas flebitur & gratia supernaturalis eidem confertur: ita etiam in renovationis & sanctificationis negotio, medium est efficax, quod gratiam illam inhabitantem & regentem Rom. VIII, 9. 14. conservat & auget. Dicitur *evangelium pacis*, quia viam monstrat & aperit pacem ineundi cum Deo, eandemque in nobis & inter nosmet ipsos retinendi. *Hæc est via illa nova & viva* quam Epistola ad Hebræos describit cap. X. 19. 20. 21. 22. 23. Et ipse Christus ait Joh. XIV, 6. *Ego sum via illa.* *Quoniam in via sumus*, inquit Augustinus de Doct. Christ. l. I. cap. XVII. *nec via ista locorum est, sed affectuum, quam intercludebant quasi septa quædam spinosa, præteritorum malitiæ peccatorum: quid liberalius & misericordius facere potuit, qui se ipsum nobis,*
quo

quo rediremus, substernere voluit, nisi ut omnia donaret peccata conversis, & graviter fixa interdita reditus nostri, pro nobis crucifixus evelleret. In hac via nos promovent ocreæ evangelicæ præparationis. Hinc oritur sensus pacis & gaudii in Spiritu S. Rom. XIV. Inde libertas & spiritus spontaneus, ut non ex coactione legali, sed pleno hilaritatis obsequio ad agendum & patiendum nos componamus. *Hæc agnitio*, scribit Lutherus in Præf. Ep. ad Rom. *divinæ gratiæ & clementiæ letos, animosos, alacres efficit, cum erga Deum, tum erga omnes creaturas: quam letitiam & alacritatem Spiritus S. excitat per fidem.* Inde homo sine ulla coactione promptus & alacris redditur, ut omnibus beneficiat, omnibus inserviat, omnia toleret; idque in honorem & laudem Dei pro ea gratia, qua Dominus eum profecutus est.

§. 31.

Etenim præparatio hæc evangelica sicut juvat & requiritur ad agendum, ita etiam ad patiendum. Adhibebant veteres calceamenta illa militaria ut pedes & crura defenderentur, ne gladiis aut spiculis vulnerarentur: præsertim ne à sudibus aut occultis cuspidibus, in viis, campis & foveis, ubi exercitus transire oportebat, (conf. lib. Judith. cap. V, 1.) læderentur. Quod ergo militibus olim contra id genus offendicula, ocreæ & pedum munimenta præstiterunt: id ex evangelio obtinemus præsidii, ut per spinas, sentes & tribulos, per mala & adversa quævis, quæ militantem ecclesiam circumstant, transire, eademque patienter ferre valeamus. Unde hæc virtus

inter ὄπλα arma refertur à D. Petro I. Ep. c. IV. §. 1. Cum itaque Christus passus sit pro nobis carne, vos quoque eadem cogitatione armamini, ὀπλίσθητε. Qua quidem ubi mens armata fuerit ex evangelio, & constanti patientis Christi devota contemplatione, ardua quævis non modo tolerare, sed vincere poterit ac superare, imo ὑπερνεκῆν Rom. II. X. Inepti sunt ad militiæ labores & tædia molles & delicatuli. Hinc Paulus Timotheo suo scribit Ep. II, 3. conf. IV, 5. *Esse tu malorum tolerans, ut bonus miles Jesu Christi.* Neque vero Timotheos suos solummodo per aspera & fragosa ducere solet summus Imperator noster: sed & omnes castra ejus sequentes sortem acerrimam sæpe experiri necesse habent. Quos ideo *Crucianos* merito appellavit B. Lutherus noster.

§. 32.

Scutum
fidei.

In reliquis armorum generibus ante omnia & super omnia *scutum fidei*, commendat Apostolus v. 16. inquit: ἐπὶ πάντων ἀναλαβόντες τὸν θυρεὸν τῆς πίστεως. Ut eo rectius intelligatur analogia quæ est *fidem* inter & *scutum*, hujus etymologiam, figuras, materiam & usum paucis cognoscere operæ pretium erit. Ut Hebræorum שׁוּמֵר a verbo שׁוּר *protexit* & מְסָבֵר à סָבַר *circuivit*, ita latin. *clypeus* ἀπὸ τῆς καλύπτειν à *tegendo* derivatur vel ἀπὸ τῆς γλύφειν à *sculpendo*, quod cælaturis & insignibus variis olim exornare soliti sint clypeos. Hinc Plinius lib. XXXV. cap. 3. *Scutis continebantur imagines, unde & nomen habuere clypeorum.* θυρεὸς autem à θυρα *janua* cujus formam referebat. *Scutum* à σκίφος *corium*, quod corio olim clypeos & scuta induxerint, vid,

vid. Lyd. in Synt. pag. 68. qui cum Franc. Junio cen-
set, Anglorum *bucler*, Gallorum *bouclier*, Belgarum
bokeler vel *beuckeler* (quæ voces clypeum designant)
dici quasi *bockenleer* id est *corium* sive *pellis birci*. Quod
autem corio inducti fuerint clypei, ex autoribus græ-
cis æque ac latinis abunde patet. Erant autem pri-
scis græcis æque ac barbaris varia scutorum genera,
magna & parva, quæ aliam atque aliam cum figuram
tum materiam habebant, non solum necessitatis, &
utilitatis, sed sæpe etiam ornatus causa. In usu cum-
primis fuerunt *rotunda* & *longa*. Illa proprie *clypeos*,
hæc *scuta* appellare consueverunt Romani. Hinc in-
telligendus Livius Lib. VII. *Clypeis antea Romani usi*
sunt, postquam stipendiarii facti sunt scuta pro clypeis
fecere. Tantæ vero magnitudinis fuisse *scuta* illa
oblonga testatur idem autor lib. XLIV. ut milites
stantes, capite super marginem ejus posito, dormire
sint soliti. Unde Josephus l. 3. Excid. *ὑπερὸς ἐπιμήκεις*
scuta longa & Plutarchus in Æmil. *ὑπερὸς ποδῆκεις ad*
pedes demissa dicit. Observant quidem hanc diffe-
rentiam Polybius, Dionysius, Plutarchus, ut *scuta*
vocent *ὑπερὸς*, inferioris tamen ætatis autores pro-
miscue vocibus illis utuntur.

§. 33.

Antiquissimis temporibus ex ære conficieban-
tur clypei, ut constat ex Virg. lib. X. Æneid.

— — *Clypeumque ex ære sinistra*

Subligat.

Variam autem deinde habuerunt materiam, nec ex
uno metallo illos paraverunt, cum ornatus ergo, tum
ne graves nimis essent militibus ad gestandum. Ita
Jul.

Jul. Poll. l. i. Onomast. c. X. n. 6. *scutum vimineum*,
scutum ligneum, *scutum coriacium*, *scutum ex pelle bu-*
bula factum, *scutum aeneum*; apud Homerum vero e-
 tiam *aureum*, *argenteum* & *stanneum*. Fertur
 vero *Nicias* & *purpura auroque mixtis decoravisse*
scutum. De lignis, quorum magna durities fuit, ma-
 teriam scutorum præbentibus vid. Plin. H. N. l. VI.
 cap. 40. Sicuti vero plerumque ex ferro varioque
 metallo scuta conficiebantur, ita ad pompam & or-
 natum à quibusdam populis *aurei clypei* adhibiti;
 quod idem autor de Pœnis memorat lib. XXXV.
 cap. III. Quin & aureos Salomonis clypeos non tam
 ad militares usus, quam ad splendorem & pompam
 conflatos fuisse apparet ex 1. Reg. X. 16. Cæterum
Supèr scutum Romano more usurpatum describit Po-
 lybius lib. VI. Histor. c. 21. quem latine loquentem hic
 audire lubet: *scutum* *cujus latitudo est in gibba super-*
ficie duorum pedum & semis: longitudo pedum quatuor.
Majus vero etiam palma præterea excedit: est ex du-
plici tabulatione, taurino glutine cum linteo compactum.
De hinc vituli bovisque corio tegitur exteriorem super-
ficiem. Habet in curvatura circa superam inferamq;
partem ferreum munimentum, quo & contra idus ensi-
um defenditur, & contra inclinationes aut depositiones
in terram. Aptatur illi & ferreus umbo, qui vehe-
mentiores idus avertit lapidum & sarisarum, & uni-
verse violenti cujusque teli.

S. 34.

Ad hujusmodi *Supèr scutum* magnum & oblon-
 gum apostolum hic respicere existimamus, Quod
 enim

enim galea capiti, quod lorica pectori, id tale scutum universo præstat corpori. Sic & fides totam animam protegit, quoties eam varie impeti contingat. Fidem hic intelligimus non *quæ creditur*, sed *qua creditur*: neque etiam fidem *principiorum* seu *dogmaticam*, sed *salutarem*. Fides hæc fertur in apprehendendum Christi meritum, estque affectus cordis supernaturalis, quo de gratia DEI & cunctis promissionibus in Christo certi ac securi, adversus mala quævis munimur. Non alia quidem ratione fides justificat, nisi quatenus justitiam illam, propter quam justificamur, apprehendit. Hæc autem justitia est in solo Christo, qui factus est pro nobis peccatum, ut nos in ipso esse-
mus justitia. *Formale fidei justificantis*, inquit B. Chemnitius L. Theol. de Justif. fol. 299. *secundum phrasin Scripturæ, est apprehensio, acceptio, seu applicatio promissionis gratiæ. Non autem hoc tantum Scriptura de fide prædicat, verum etiam describit, quomodo & quibus motibus fiat illa apprehensio & applicatio.* Etsi ergo inter actus fidei aliquis præcipuus sit, in quo ipsam ejus essentiam & formalem rationem, quatenus nos justificat & cum Christo conjungit, statuamus, plura tamen in se complectitur fides, nec sub uno aliquo conceptu universum ejus ambitum distincte satis comprehendere possumus. Quæ quidem omnia ad fidei qualitates, ad veram & vivam ejus praxin pertinentia, ex Scriptura probe cognita atque explorata esse debent, ne quis vel in securitatem, vel hypocrisim prolabatur, & pro firmo & solido scuto fidei, imaginarium tantummodo, & vanam de gratia Dei per-

E
nem

nem temere amplectatur. Neque tamen a strenua clypei hujus usurpatione quenquam abstertere debet, quoties languidam suam fidem, & non per omnia cum descriptione veræ & vivæ fidei convenientem, deprehendat. Neque est cur nimis circa hoc negotium fluctuationibus excrucientur afflictæ animæ, quæ plerumque ex sensu amoris divini & salutis πληροφορία, de veritate ac sinceritate fidei suæ judicare solent.

§. 35.

Sed pergimus in eruenda similitudine. Materia scuti ex durissimo & firmissimo metallo, quale est æs, denotat firmitatem fidei. Quod enim stabile est & firmiter perdurat, hoc *ære perennius* dicere solemus. Fides in suo conceptu & praxi involvit non solum cognitionem quandam, sed firmum quoque assensum & fiduciam, ut animus à veritate agnita neutiquam se dimoveri patiatur, quicquid reponat τὸ φρόνημα τῆς σαρκὸς, quicquid ogganniant seductores. Hanc fidei πληροφορίαν vocat Apostolus Rom. IV. 21. & alibi. conf. Heb. X. 22. De qua voce id modo observamus, quod Hesychius eandem explicet per βεβαιότητα *firmitatem*, atque ita πληροφορίαν πίστεως idem esse ac στένωμα τῆς εἰς χεῖρὸν πίστεως Col. II. 2. 4. Pertinet huc etiam vocabulum ὑποστάσεως quod de fide usurpatur Heb. XI. 1. Inter alia autem hæc vox denotat *substantiam* sive *constantiam*, impetus hostiles immote excipientem, iisque ne latum unguem cedentem. Sic Polybius ait in descriptione Horatii Coclitis: *metuebant εἰς ἑλπίαν τὴν δύναμιν ὡς τὴν ὑπόστασιν αὐτῆς non tam robur quam constantiam ipsius*: & Plutarchus in Demetr. ἰδενός

ἰδενός ὑφίσταται τῶν ἐναντίων, ἀλλὰ Φευγόντων. *Nemine hostium subsistente, sed fugientibus cunctis.* Ob firmitatem hanc certissimam assensus qui in fide est, vocatur etiam d. l. fides ἔλεγχος eorum qua non videntur. Etsi vero hæc in praxi non semper conspicua fiant & sese exerant, sed ex infirmitate carnis deliquium fidei sæpe oriri possit: tanta tamen firmitas scuto fidei inest, ut mediante illo fideles, quam diu in statu manent nec gratiam prorsus excutiunt, cunctas tentationes & insultus hostium sustinere & superare valeant.

§. 36.

Veteribus grande crimen erat in bello *clypeum abjicere*: Tacitus de Mor. Germ. cap. 6. ait: *scutum reliquisse præcipuum flagitium* & Isocrates in Orat. de pace, infames fuisse habitos, qui clypeum abjecissent. Græcorum legibus non qui ensam aut lanceam, sed qui clypeum amiserant, multatos esse tradit Stewech. ad Veget. lib. II. cap. 14. Imo capitale apud illos erat, si quis scutum in acie amisisset. Notum est de Epaminonda, quod moriens interrogaverit: *an clypeus salvus esset?* De Lacedæmoniis tradit Plutarchus in Apophteg. Lacon. quod Archilochum Poëtam in exilium miserint, ob carmen in quo suadere visus, satius esse clypeum quam vitam in acie amittere. Sacrum fidei clypeum vita contra cariorem habere, & solícite custodire debemus. In summi Imperatoris nostri castris satius est hanc vitam amittere, quam fidei clypeum. Quomodo comparituri in conspectu DEI & Christi? quid responsuri ΠΥΡΑΣΠΙΔΕΣ? Etiam

atque etiam hunc clypeum conservare jubet Aposto-
 lus ad Hebr. X. 35. scribens: ΜΗ ΑΠΟΒΑΛΗΤΕ ἢν ἴην παρ-
 ῥησιαν ὑμῶν. Dixerat enim versu anteced. 32. ποδὴν
 ΑΘΛΗΣΙΝ ὑπεμείνατε παθημάτων. Per parrhesiam autem in-
 telligitur illa fidei, de qua frequenter Paulo sermo est.

§. 37.

Sicuti vero in bello olim maxima clypeorum
 erat necessitas atque utilitas; ita etiam singularis or-
 natus in illis conspiciebatur. Habebant namque va-
 rias inscriptiones, ἐπιγραφαί, ut vocat Plutarchus in
 Demosth. nec non imagines insculptas, ut fulmina,
 aquilam, caput leonis, draconem, aliaque fortitu-
 dinis insignia. Præsertim milites nobiliores ma-
 jorum suorum effigies & res gestas in scutis suis
 pingi aut cælari curabant; unde Familiarum insignia
 nata esse existimat I. Lipsius. Analect. ad Milit. lib. III.
 dial. 2. De illo Silius lib. XVII.

*Terribilem ostentans clypeum quo Patris & Una
 Cælarat Patruī, spirantes prælia dira
 Effigies.*

Alii nomen imperatoris aut centurionis sui in ante-
 riori facie clypei notatum gestabant. Quod christi-
 ani postea sub Imperatoribus christianis militiam ge-
 rentes imitati sunt, & nomen Christi clypeis inscripse-
 runt, de quo more vid. Stewech. in Comm. ad Ve-
 get. lib. II. Hinc Prudent. lib. I. contra Symm.

*Christus purpureum gemmati textus in auro
 Signabat labarum, clypeorum insignia, Christus
 Scripserat.*

Fidei nostræ clypeus completitur nomen summi Im-
 pera-

peratoris & salvatoris D. N. J. C. cui per fidem dediti prorsus & mancipati sumus, quique per fidem in cordibus nostris habitat Eph. III. 17. In hoc signo vincimus. In eo salus nostra posita est, quod hunc Imperatorem sequimur: quod non diaboli, non nostri, non ullius creaturæ, sed Christi Domini simus.

§. 38.

Cum usus clypei fuerit ut milites adversus tela & sarissas hostiles defenderent, hinc factum ut defensores & protectores *Clypei* dicerentur. Quo nomine Magistratus, Reges & Principes veniunt, utpote quorum est populos sibi subiectos protegere. Hinc Psal. 47. 10. *Deo clypei terræ* & Hof. IV. 18. *Clypei ejus dederunt ignominiam*. Sic *Protectorem* vox illa significat Æschylo Agam. v. 1446.

ὄψις γὰρ ἡμῶν ἈΣΠΙΣ ἐμικρὰ θεῶν

Ille nobis baud parvus CLYPEUS confidentiæ. Conf. Jac. Lydii Synt. de re Milit. Lib. III. Cap. V. ubi hæc habet: שרשׁ *dominator* à שרשׁ *scuta*; atque inde vocabulum *Schild* deductum arbitror. Et à Chaldaico שרשׁ *Turcarum Imperator Sultan* nuncupatur &c. Hæc appellatio clypei jure transfertur ad DEUM, qui ipse dixit Abrahamo Gen. XV. 1. *Ego sum clypeus tuus*. Et de quo Psalmista gloriatur Psal. VII. 11. *Clypeus meus apud Deum*. Et peculiari ratione in filium Dei, qui se interposuit inter tela iræ divinæ et genus humanum, atque pœnas peccatorum nostrorum tanquam totidem jacula vibranda excepit, ut sub hoc clypeo tuti sint quotquot eum induerunt, eoque Rege æterno & Protectore gaudeant.

E 3

§. 39.

Tela igni-
tis Satanae.

Hoc est scutum illud quod tuto opponitur inje-
ctionibus diaboli & cunctis tentationibus, quas *tela ignita* h. l. vocat Apostolus. Græca vox βέλη est latif-
simæ significationis, dicta à projiciendo & emittendo, denotat *πάντο βαλλόμενοι* teste Hesych. in Lexic. omnia arma quibus hostes, eminus læduntur, qualia sunt ja-
cula, faces, lanceæ, sagittæ, spicula, fundæ, lapides, de quibus proluxe cognosci potest è Lipsii Poliorcet. Lib. IV. Dial. 4. & 6. Quo etiam pertinuit olim usus ignium ejaculatorum è manu, de quibus Suidas in vo-
cè *Συστάλιδες*. Sive ergo hic metaphora sumta, ab in-
strumentis hujusmodi ignem jaculantibus, de quibus Statius

Spiculaque & multa crinitum missile flamma,
sive à sagittis venenatis, quæ simulac vulnerarant, præ ardore toxici subito totum sanguinem penetrabant & incendebant. Quod si ergo infernalis ille hostis *πύρωσις* ut Petrus vocat, 1. Ep. c. IV. 12. efficiat, & suas ignitas tentationes injiciat, fides instar scuti est opponenda, ut resiliant ejus tela & extinguantur. Cum reliquis virtutibus ita comparatum est, ut quælibet earum suo opposito vitio medeatur, & alia Spiritus dona quibusdam malis obviam eant; sola fides omnibus extinguendis sufficit, ut vel plane non penetrent sed extinguantur, priusquam cor propius attingant, vel ubi mens iis sauciata fuerit, mediante Christi sanguine iterum sanetur: sicut ardorem à venenatis rebus excitatum alexipharmaca vel alia antidota imminuunt & tollunt.

Quanta efficacia polleat hoc scutum fidei in sustinendis persecutionibus & calamitatibus hujus vitæ, cum primis testatur caput X. epistolæ ad Hebræos. Sed & alia tela repellere valet fidei scutum. Neminem serpentis ignei morsus lethaliter vulnerare poterunt, qui æneum serpentem, qui Christum fide apprehendit & intuetur. Est hoc quotidianum christianorum officium diaboli insultus & tentationum ictus fidei scuto fortiter reprimere: juxta D. Jacobi monitum: *Resistite diabolo & fugiet à vobis* Cap. IV. 7. & Petri I. Ep. V. 8. 9. *Adversarius ille vester, ut leo rugiens obambulat quærens quem devoret: cui resistite firmi per fidem.* Quod si tela ejus omnium ardentissima experiantur, injectiones scilicet diabolicas & horrendas, noxam inde accipere possunt nullam, quandoquidem satis firmo muniti & instructi sunt scuto, fide scilicet in illum, qui *ideo patefactus est, ut dissolvat opera satanæ*. Joh. III. 8. Quo volente tandem desævire & remittere coguntur istiusmodi procellæ.

Capiti integumentum securitatemque præbebat *Galea*, *περικεφαλαία* dicta h. l. & i. Thess. V. 8. Quæ quidem verticem, occiput, frontem & ex parte genas, interdum vero etiam totam faciem præter oculos ad collum usq; tegebat. Conf. C. Barth. Advers. lib. XXII. Cap. 14. Cum primis vero insignes & maxime celebres erant *galeæ Græcæ*, & in his *Bœotiæ*. Hinc ab Æliano V. H. l. III. c. 24. ut optima laudantur: *Bœotiæ galeæ, clypeus Argolicus, & Attica lorica.* Et eminuisset

Galea factis.

nuisse Græcorum studium circa galeas testatur Plutarchus in Vita T. Q. Flamini: Xenophon de re equi; Philostr. Epist. p. 893. Conficiebantur autem antiquitus è corio variorum animalium & erant vulpinae, leoninae, pardalinae, mustellinae, caninae, taurinae, ceu ex Homero aliisque autoribus ostendit J. Phil. Pfeifferus Antiq. Græc. Gentil. lib. III. cap. 21. Hoc tamen corium ferro inductum fuisse per lineas & circulos tradit Lipsius de Milit. Rom. lib. III. Sed & *aereas galeas* in usu fuisse testis est Plutarchus qui de Camillo dicit: *Fabricatus est galeas, plerasque totas ferreas, ut gladii aut laberentur, aut frangerentur in iis.*

§. 42.

Scite ergo galeæ tanquam firmo capitis integumento assimilat apostolus *spem salutis*, uti ab ipso explicatur 1. Thess. V. 8. Ubi alludere videtur ad locum Es. LIX. 17. *Indutus est iustitia quasi lorica & galea salutis in capite ejus.* Quemadmodum enim galea munit ac tuetur præcipuam corporis partem, ubi sedes est & principium nervorum, unde spiritus vitales in omnia corporis membra descendunt & diffunduntur: ita spes christiana vivida & florens, interni hominis vigorem conservat & auget. Nec ullo in casu pudefacit, quoniam fundatur in charitate Dei in corde effusa Rom. V. 4. 5. qua certior redditus animus, spem magis magisque stabiliri & confirmari sentit. ibid. v. 2. 3. Ungebantur olim ut reliqua arma ita & galeæ, ut tanto magis essent durabiles & ictus sustinere diutius possent: ita quoque effusio ista Spiritus S. quæ oleo sæpe in Scriptura comparatur, spem christianam efficit & reddit

reddit firmam atque solidam. Et in eo hæc differt à vana illa præsumptione, qua improbi & securi homines æternam salutem sibi temere pollicentur, cum tamen ordinem divinitus præscriptum insuper habeant, quæ spes mortua, imaginaria & falsa est.

§. 43.

Habebant autem veterum galeæ diversas formas & varios ornatus. *Æreas galeas insignibus cristis & pinnis exornatas* dicit Dionys. Halicarnass. *Ῥωμαϊκῆς ἀρχαιοῦ*. lib. VII. Hinc Virg. l. III. *Æneid.*

Et conum insignis galeæ, cristasque comantes.

Scilicet curvaturæ seu coni superne illis inerant, his addebantur cristæ, quæ vel ab equinis, vel leoninis júbis, vel avium plumis desumebantur. Unde Virg. l. X. *Æn.*

*Ære caput fulgens, cristaque hirsutus equina. & alibi
Cujus olorinæ surgunt de vertice pennæ.*

& Homerus *Iliad.* r. v. 336.

*κεφαλή δ' ἐπ' ἰφθίμῳ κούρην ἔστυκλον ἔθηκεν
ἰππυρίν, δεινὸν δὲ λόφος καθ' ὑπερθεὺν ἔνευσεν.*

*Capiti autem fortem galeam affabre factam imposuit
Caulâ equinâ cristatam. Horribiliter autem crista de-
super nutabat.*

Quod quidem fecerunt non tantum ornatus causa, sed & ut eo terribiliores & animosiores apparerent. *Ita cristatis galeis corusci Romani, vibrantes clypeos, velut pedis anapesti præcinentibus modulis, lenius procedebant*, referente Ammian. Marcell. l. XXV. Ut incessus iste militaris alti spiritus, & hostem elata fronte despicientis animi, erat indicium: ita illis qui Christo militant, galea salutis & divina virtus ani-

F

num

num erigit & in sublime tollit, ut læti & animosi ho-
stibus obviam procedant. Videas sæpe improbos ex
vana & levi causa cristas erigere, supercilia & cornua
attollere: multo magis illis, qui omnipotenti Deo inni-
tuntur & spe salutis coronati sunt, plerophoria fiducia
competit, ut nulla alia nec nomina nec numina curent,
sive adversa sive propitia, quæ ipsis tanta bona in-
vident. *Spes* namque intime connexa est cum *fiducia*.
Atque hæc quidem in *presentia*, illa in *futura bona*,
cœlestia maxime, fertur.

S. 44.

Insignes olim erant & præ reliquis in magnam
altitudinem assurgebant regum, ducum & militum
nobiliorum galeæ. Quos & *paroninas* gestasse docet
Ursinus in *Analect.* lib. III. cap. 22. Ita Achillis galea,
stellarum instar fulgebat, equina terrificante juba.
Hom. Iliad. 19. De tali loquitur Sidonius in *Panegy.*
Avito scripto:

*Includit suras ocreis, capitique micantem
Imponit galeam, fulvus cui crescit in altum
Conus, Giratam jaculatur vertice lucem:*

Spes illa *viva* 1. Pet. I. 3. ad quam regenerantur fideles,
reges & sacerdotes constituendi coram Deo, Apoc. I. 6.
erigit animum & in sublime vehit, ut præcipue salus
cœlestis illi obversetur, quam spes intuetur, & voca-
tur ideo *spes gloriae Rom. V. 2. spes salutis* 1. Thess. V. 8.
vite æternæ Tit. III. 7. Hæc spes simulac efflorescit,
spes & desideria terrena sensim evanescunt, atque
efficit, ut difficultates & molestias in via salutis non
solum toleret homo, sed & superet ac transcendat, ne-
que

que in diffidentia crimem aut desperationem eundem prolabi finit. Quin potius in infirmitate ex potentia Dei semper est efficax & incrementa sumit, ita ut gloriari queamus super *spe gloriae Dei* Rom. V. 4. neque hac spe unquam excidamus. Nam, *ad hoc sunt christiani ut presentia superent, & futura sperent*, inquit Augustinus in Psal. XC.

§. 45.

Cum huc usque ab Apostolo arma recensita sint *ad legendum*; nunc quoque *ad petendum* commendatur *Machæra Spiritus*. *μάχαιρα πνεύματος ὁ ἐστὶν πῆλ' α ἰσθ' v. 17.* Machæram græco vocabulo etiam latini vocarunt gladium minus longum, leviter incurvatum, & falcis formam ex parte referentem, prout occurrit apud Sveton. V. 15. Hujusmodi gladii latiores, quibus cominus hostem ferire licebat, præcipua erant militiae instrumenta, & eximius olim in bello eorum usus. Unde Lucanus Lib. VIII.

Ensis habet vires, & gens quæcunque virorum est.

Bella gerit gladiis.

Quam eleganter Apostolus verbum Dei appellet machæram Spiritus, fuscè & minutim ostendi posset, si otium & instituti ratio id nunc pateretur. Sed jam quidem de tam amplo argumento unum alterumve attulisse contenti erimus. A veteribus haud raro pro universo belli apparatu, omnique armorum genere usurpatur gladius, quoniam ejus usus omnium familiarissimus militibus esse debuit; adeo quidem ut ubi ubi essent, sive laborarent sive comederent, nunquam ipsum deponere licuerit. vid. Veget lib. III, cap. 8. sicuti

F 2

hodi-

hodiernum milites non nisi gladio accincti in publico comparere solent. Christianis militibus ex assidua lectione & nocturna atque diurna meditatione familiare esse debet verbum Dei s. Scriptura. Hæc ipsis est instar armamentarii, ubi omnis generis arma reperiunt, quibus & defensiva & offensive uti queant.

§. 46.

Ipse Dux nostræ militiæ cum in deserto adversus tentatorem certamen susciperet, hanc machæram arripiebat, eique opponebat illud *scriptum est*, idque plus vice simplici repetebat Matth. IV. Hoc gladio & nos aggredi, ferire & confodere possumus, hostes tam visibiles quam invisibiles, saluti nostræ adversos. *Quando tecum volunt disputare vel satan, vel ejus instrumenta hæretici, tunc objice eis textus Scripturæ, & desere eos, dicens; cavillationes tuas audire nolo; hoc enim dicit sanctus, qui me monuit, ut audirem & inclinarem aurem:* inquit B. Lutherus noster Tom. III. Lat. in Psal. 45. Contra ἀπίστος & ἐμπαιστὰς hoc telum strenue vibrandum, iisque verbi divini majestas est demonstranda. His omnes divinitatis ejus notæ ob oculos ponendæ. Quem enim profundum, majesticum & illud Deo maxime conveniens dictionis genus, illa cum sublimi mixta & ad ingenium populare accommodata simplicitas: quem admiranda illa nostræque religioni utique propria, verbi Dei doctrina: quem reliqua divinitatis ejus criteria non commoverent & afficerent, is sane vel cæcus vel stultus sit oportet. Quotiescunque verò cum iis confligendum est, qui ipsi quidem ad gladium il-

lum

lum provocant & verbi divini auctoritatem admittunt, errores tamen & falsas doctrinas exinde elicere nobisque obtrudere satagunt, non alio modo efficacius repelluntur, quam hoc gladio spiritus & argumentis ex ipsa Scriptura depromptis. Alea plenum est opus, in quo pauci tuto versantur, si diversis à verbo Deo rationibus pugnare instituas. Unde nonnisi parce & summa adhibita cautela iis utendum. Gladio spiritus autem nodi omnes, quos vel fatalis ignorantia, vel arguta malitia in scirpo quærit & nescit, expedite solvuntur. Dicitur vero machæra *Spiritus*, quoniam à Spiritu S. est profecta & dictata scriptura, quoniam per operationem Spiritus S. fides divina producit, & per interitum illud Spiritus Dei testimonium à reliquis scriptis humanis dignoscitur, & quia ab eodem Spiritu in Scripturis loquente, certam recipit & infallibilem interpretationem. Hinc scite S. Bernardus Serm. ad Fr. de monte Dei: *Quo spiritu sunt factæ scripturæ, eo spiritu legi desiderant, ipso etiam intelligendæ sunt.*

S. 47.

Præterea vitia quoque & peccata gladio isto verbi Dei jugulantur atque extirpantur. Frustra sincerum virtutis studium cuiquam persuadebis; nemo vere & *ἀντιπαρῆτος* vitia deseret, pravos affectus domabit, cupiditates coerebit, nisi gladio spiritus eo adigatur. Nam ut Oecumen. scribit ad h. l. *gladium spiritus vel ipsum spiritum periphrastice dixit, propter scindendi & dividendi vim, quam habet erga contrarios affectus.* Præclare hanc verbi Dei efficaciam describit D. Lactan-

tius de fals. Sap. lib. III. cap. 26. ubi ita provocat: *Da mihi virum qui sit iracundus, maledicus, effrenatus; paucissimis Dei verbis, tam placidum quam ovem reddam: da cupidum, avarum, tenacem jam tibi eum liberalem dabo. Da timidum doloris & mortis, jam cruces & Phalaridis taurum contemnet: Da libidinosum, adulterum, ganeonem; jam sobrium, castum, continentem videbis: Da crudelem & sanguinis appetentem, jam in veram clementiam furor iste mutabitur: Da injustum, insipientem, peccatorem, continuo & equus & prudens & innocens erit.* Vivum esse sermonem Dei & efficacem & quovis gladio ancipiti penetrantiorum (Heb. IV, 12.) exemplum Augustini, juvenilium peccatorum laqueis adhuc irretiti, docere potest, quod ipse narrat Confess. lib. II. X. cap. ult. Is post auditam vocem, *tolle, lege:* assumens codicem N. T. & illa verba cap. XIV. epistolæ ad Romanos legens: *Non in commestationibus & ebrietatibus, non in cubilibus & impudiciis* & reliqua: non ultra, inquit, volui legere, ,, nec opus erat; statim quippe cum fine hujus sententia, ,, quasi luce securitatis infusa cordi meo, ,, omnes dubitationis tenebræ diffugerunt. Et cap. I. ,, lib. IX. pergit: quam suave mihi subito factum est, ,, carere suavitatibus nugarum & quas amittere me, ,, tus fuerat, jam dimittere gaudium erat. Ejiciebas, ,, enim eas à me vera Tu & summa suavitas, ejiciebas & intrabas pro eis omni voluptate dulcior &c. ,, Ita salutariter vulneratus hac machæra Spiritus erat Augustinus, & post dolorem ex peccato acerrimum, pacem conscientia incredibilem sensit, & persuasio-

nem

nem imis defixam radicibus. Quam cœlestis doctrinæ efficaciam ipse postea ita celebravit: *Leguntur verba piscatorum & colla subduntur oratorum.* de Verb. Dom. Serm. LIX.

§. 48.

Etenim quem gladius ille Spiritus Dei pupugit, is modo peccatorum mole dejectus, ex imo pectore gemitus ciet inenarrabiles: modo beatæ æternitatis fiducia plenus tacita voluptate perfundet, cujus tantam esse præstantiam, ut omnem intellectum superet, Apostolus docet Phil. IV, 7. Quæ quidem commotiones cum plane diversæ sint ab iis, quæ via naturali concitantur, neque ex unione corporis & animæ oriri queant, minime dubitandum, quin altius quoddam principium habeant, ipsum nimirum Spiritum S. ejusque machæram verbum Dei. Experientia unum quemque omnium optime docere valer, quantam lætitiâ sermones Dei afflictæ afferant conscientiæ. Quemadmodum Lutherus de se testatur in præf. Tom. 1. Jen. postquam ardentissimo desiderio pulsaverat, Paulum in loco ad Rom. I. v. 17. Hic me, inquit, prorsus renatum esse sensi, & apertis portis in ipsum, Paradisum intrasse. Ibi continuo alia mihi facies totius Scripturæ apparuit &c. Quin & contra omnes tam animi quam corporis dolores, præsentissimum ex S. Scripturæ lectione remedium invenimus. Ideoque ad hanc arcem munitissimam confugere, in cunctis ærumnosæ hujus vitæ anxietatibus, indeque nos defendere poterimus. *Quæ enim ante scripta sunt, ad nostram doctrinam ante scripta sunt, ut per tolerantiam*

tiam & consolationem Scripturarum spem habeamus.
 Rom. XV, 4. Quæ cum ita sint merito in Academia
 sequimur Lutheri nostri consilium, & *vaginam* illam,
 in qua reconditum dicit *gladium spiritus*, scilicet *linguas*
originales, ut vocant, sedulo tractamus, ut evagina-
 re illum ubi opus fuerit, & strenue vibrare valea-
 mus. Verendum minime est, ne quod studii & in-
 dustriæ in Scripturam contulerimus, nobis pereat
 irritum. Illam ergo manu diurna & nocturna tera-
 mus, ei nos totos dedamus, in ea unice acquiesca-
 mus. *Sint scripturæ semper in manibus divine, & ju-
 giter mente volvantur*, juxta consilium D. Hieron.
 Ep. IV. ad Celant.

Precum
 studium,

§. 49.
 Primaria & postrema armatura est assidua ar-
 densque precatio, qua omnem opem atque victoriam
 à Deo impetramus & omnes hostes superamus. Qua-
 propter universæ huic armaturæ necessarium de pre-
 cibus monitum subjungit Apostolus: *ψ. 18. Ἀπὸ πίστεως
 προσερχῆς ἡ δεισιπεία προσερχόμενοι ἐν παντί κεισθῶμεν ἐν πνευματικῇ*
 In quæ verba commentatur Jo. Quistorpius p. 199.
 Tandem ut in bello, ii qui ab hostibus externis pre-
 muntur, per literas sibi à confœderatis auxilia pe-
 tunt, qui nec fratribus denegant; ita ultimo loco,
 vult nos in hac spirituali pugna precibus ad Deum,
 Patrem & Christum fratrem nostrum confugere,
 mutuisque nos, qui sumus in Christo fratres, preci-
 bus contra hunc hostem juvare. Precum necessitatem
 veteres gentiles ex lumine naturæ agnovere, ideoque
 ut in reliquis negotiis, ita etiam in bello ad preces
 confu-

confugerunt. Testatur id Plato in Tim. sub init:
 πάντες ὅσοι καὶ κτ' βραχὺ σωφροσύνης μετέχουσιν, ὅππ' πάση ἀε-
 μῃ καὶ σμικρῇ καὶ μεγάλῃ πράγματι θεὸν αἰεὶ καλεῖσιν. *Omnes*
qui mentis quomodocumq; compotes sunt, in operis cujusli-
bet vel magni vel parvi principio, invocare Deum solent
semper. Neque id obiter & perfunctorie fecerunt,
 sed cum animi intentione, totis viribus & defecato
 corde, καδδύναμιν, ἀγῶς καὶ καθαρῶς ut loquitur Hesio-
 dus lib. II. Op. & Dier. v. 334. & 335. A militi-
 bus olim hunc morem observatum legimus, ut ac-
 cepto signo ad orientem se converterent, Deosque
 venerarentur, de quod vid. Plutarch. in Marcell. Nec
 solum antequam cum hoste congredierentur, sed &
 inter præliandum. *Dicitur Appius in mediopugna,*
inquit Livius lib. X., discrimine, ita ut inter prima
signa, manibus ad caelum sublatis, conspiceretur, ita
precatus esse: Bellona si hodie nobis victoriam davis,
ast ego templum tibi voto. Conf. precatio Hecu-
 bæ apud Homerum lib. IV. Iliad. & alia testimonia
 veterum, Poetarum imprimis & Historicorum, quæ
 hic accumulare superfedemus.

§. 50.

Quodsi gentiles dictante lumine naturæ preci-
 bus tantum tribuerunt, multo magis christiani mi-
 lites omne præsidium in devota oratione collocare
 debent, juxta præceptum Apostoli: ἀφ' πάσης προσέ-
 χης καὶ δεισιπίας προσερχόμενοι. G
cies

cies hic recenset, quarum altera preces ad obtinenda beneficia, spiritualia imprimis, nec non temporalia: altera supplicationes pro averruncandis malis & noxiis, plerumque denotat. Ita Theodoret. in I. Tim. II. *προσευχή ἐστὶν αἰτησις ἀγαθῶν.* & Greg. Nyss. tract. II. in Psal. c. 3. *προσευχή ἰνσηρία θεῷ καὶ τῷ τοῦ συμφερόντων προσευχομένη θεῷ; est oratio ad Deum pro re aliqua utili.* Et Theophylactus in l. c. ad Tim. *δέησις θεῷ ἰνσηρία προσφερομένη ὑπὲρ ἀπαλλαγῆς τινῶν λυπηρῶν: est supplicatio, quæ offertur pro liberatione à rebus quibusdam tristibus.* Quod autem hic additur epitheton *πίστεως* omnimodam videtur indicare precationem, privatam æque ac publicam, tam explicitam & vocalem, quam internam & mentalem. De privata & secreta oratione habemus præceptum Domini Matth. VI, 6. *Tu cum precaris introito in conclave tuum, & clauso ostio precare Patrem tuum in occulto. & pater tuus qui te aspicit in occulto, reddet tibi in propatulo.* Cui quidem orationi certum semper locum quærere opus non est. Bene Chrysostomus ad pop. Antioch. homil. 79. *Ubicunque sis ora: templum tu ipse es, ne locum quæras.* & Augustinus sent. CCCXXXIII. *In te ora, & ita semper age ut Dei templum sis. Ibi enim Deus exaudit, ubi habitat.* Sicuti ergo in omni loco precatio ista fieri potest, ita etiam ἐν παντί καὶ ὅπου sive ut alibi Apostolus loquitur ἀλλοθενθεν & ἀλλοπαντες. I. Thess. V, 17. Heb. XIII, 15. Nilominus etiam statò tempore & publice orandum est, in conventibus christianorum & templis, quæ ideo veteribus *Oratoria* dicta sunt. Conueniens
utique

utique est ut una precentur, qui arma conjungunt & unâ militant. *Coimus in cœtum*, inquit Tertull. Apol. l. 39. *& congregationem, ut ad Deum quasi manu facta precationibus, ambiamus orantes: hæc vis Deo grata est.* Quæ quidem publicarum precum efficacia, non loco tribuenda, sed communioni sanctorum quorum vis unita fortior.

§. 51.

Vera autem oratio non externis gestibus solum aut nuda verborum prolatione absolvitur, sed ut recte Damascenus illam describit *Orthod. fid. l. 14. est ἀνάβασις ἔν τῷ ᾠεῖν τῷ θεῷ.* *Oratio cordis est non labiorum.* Neque enim verba deprecantis Deus intendit, sed orantis cor aspicit. — Bonum est corde semper orare; bonum & sono vocis Deum spiritualibus hymnis glorificare, scribit Isidor. lib. III. de S. B. cap. 3. & Gregorius M. XXII. Mor. c. 17. *Vera postulatio est non in oris vocibus, sed in cordis vocibus, hoc est in sanctis cogitationibus.* Nam valentiores voces apud Dei aures non faciunt verba, sed desideria. Hujus generis erant preces Hannæ 2. Sam. I, 13. *quæ Dominum non clamosa petitione, sed tacite & modeste, intra ipsas pectoris lateras precabatur.* Loquebatur prece occulta, sed manifestata fide. Loquebatur non voce sed corde, quia sic sciebat Deum audire, qui non vocis sed cordis auditor est: quæ eximia sunt S. Cypriani verba Serm. de Orat. Dom. Quare etiam Apostolus hic addit *ἐν πνεύματι* in vel cum

G 2

Spiritu

Spiritu sicut & Jud. γ. 20. ἐν πνεύματι ἀγίῳ προσεχόμενοι
 Ipse enim *Spiritus S. una subleuat infirmitates nostras;*
quiquid oremus, ut oportet non novimus: τὸ πνεῦμα
 συναυλαμβάνεται ταῖς ἀδυναμίαις ἡμῶν. Rom. IIX, 26. ubi
 magnam emphasin in verbo illo observant interpre-
 tes, Pareus, Ludov. de Dieu, Beza & alii. Neque
 enim nostrarum est virium preces summo Numini
 placentes fundere, sed donum Dei est *spiritus gra-*
tiae & supplicationis. Zach. XII, 10. Unde Augustinus
 Ep. 105. *Sine spiritu fidei non est recte quispiam credi-*
turus, nec sine spiritu orationis salubriter oraturus.

§. 52.

Neque etiam sine Spiritus S. adjutorio præstare vale-
 mus quod ulterius requirit Apostolus inquiens: καὶ εἰς
 αὐτὸ τὸ ἀγρυπνεῖτε & huic ipsi rei *invigilantes.* Fre-
 quenter Scriptura hæc duo conjugere solet & incul-
 care, *vigilate & orate.* Primævi christiani durante
 persecutionum æstu nocturno tempore conveniebant.
 De quorum vigiliis Tertullianus in Apologetico testa-
 tur, *quod ita saturantur, ut qui meminerint etiam per*
noctem adorandum sibi Deum esse. Cordis vigilia
 nunquam non opus est christiano militi, qui extra
 telorum jactum nuspiam degit. Nocentissimum,
 hostem secum ipse perpetuo circumfert, ideoque
 merito ὡς ἐχθρὸν ἑαυτῶν ἐπιφυλάσσει καὶ ἐπιθελοῖ, ut
inimicum & insidiatorem semetipsum observat, quod
 vult Epictetus Enchir. cap. 72. *Grandis virtutis est,*
 inquit

inquit Hieron. ep. 8. *secum pugnare quotidie, & inclusum hostem Argi centum oculis observare.* Et hanc virtutem mediante oratione convenit perpetuo ἀναζωπυεῖν; eandemque vigilantiam inter orandum, quoque adhibere. Quod nisi fiat, affectus omnis aberit & cor turpiter divagabitur. *Magna sunt arma preces, inquit Chrysostomus hom. 30. in Gen. modo sobrii & undequaq; mente nostra collecta Dominum adeamus, totique nitamur ita loqui, ut non solum verba sed & mens verborum comes ad Deum accedat.*

§. 53.

Accedere quoque debet ἀσκησιμότης *perseverantia.* Verbum Græcum ἀσκησιμότης notat assiduum esse & multum in re aliqua, illiq; cum quadam perseverantia insistere. Et ἀσκησιμότης convenit cum κρατὸς ἀ κρατός quod est robur. Quo quis enim majoribus pollet viribus, eo diutius in exequendo aliquo opere perdurare potest. Quare vox illa de intensione virium in studio precum, atque perseverantiæ exercitio in iisdem, aliquoties in N. T. usurpatur: ut Act. I. 14. VI. 4. Rom. XII. 12. Instare quippe oportet in precibus, μὴ ἐκκαθεῖν Luc. XVIII. 1. Nec destituit Deus perseverantium preces, sed suo tempore largitur beneficia sua. Etiam si non ad nostram voluntatem & votum audiat semper, facit id tamen ad salutem & commodum nostrum. *Ad voluntatem exauditi sunt Israelitæ, & cum adhuc cibus esset in ore ipsorum; nosis quæ sequuntur.*

*Nolite igitur pro magno habere ad voluntatem exaudi-
ri, Augustinus scribit in Joh. Tract. VI. Quibus præ-
clara Chrysofomi verba hom. 17. in Matth. subjungo:
Ne recedas quousque accipias. Tunc cessa quando acce-
peris; imo potius nec tunc cesses, sed tunc persevera, a-
gens gratias pro eo quod accepisti, ut perseveret tibi
quod acceperis.*

Ultimo loco in hac pericope *δέησεις* *πρὸς πάντων ἁγίων*
supplicationes *pro omnibus sanctis* præcipiuntur. Quæ
quidem non intelligimus de rebus sanctis, ita ut *πάντα*
ἁγία idem sit ac *πάντα ἁγίωνων*, adeoque preces ad ob-
tinendam omnem sanctitatem hic denotentur; sed mens
Apostoli hæc est, ut pro aliis æque oremus ac pro no-
bis, præsertim pro sanctis, quos commilitones habemus.
Exigit hoc commune istud vinculum quo sancti inter se uniti sunt, quod magnopere extollit B. Lu-
therus in Tessaradec. Consol. tom. I. Jen. fol. 473. ubi
inter alia scribit. *Dum ego patior, patior jam non solus,
patitur mecum Christus, & omnes christiani. Onus meum
portant alii. Illorum virtus mea est. Fides ecclesie meae
trepidationi succurrit. Aliorum jejunia mea lucra sunt.
Alterius oratio pro me sollicita est. Tanta res est com-
munio sanctorum & ecclesie Christi.* Sic Chrysofosto-
mus lib. 2. de Or. Deo, *Age jam, inquit, & illud expo-
namus, quam multis sanctis datum sit, deprecationis præ-
sidio*

fidio servare, non solum gentes ac civitates, verum etiam orbem universum. In mentione vero deprecationis primus occurrit Paulus, qui per deprecationem ac assiduam observationem omnes gentes salvas fecit, semper illud dicens nobis: huius rei gratia flexo genua mea ad Patrem Domini nostri Jesu Christi. Nimis autem prolixum foret omnes verarum precum effectus & proprietates hic describere. Dicimus cum Chrysof. Hom. 75. t. 6. πανοπλία ὡς ἀληθῶς ἑρμάνιος ἢ θεία προσευχή, καὶ μόνη δύναμις φυλάττειν βεβαίως τὰς δεδοκίμας ἐαυτῶν τῷ θεῷ. *Universa vere & caelestis armatura, divinae preces sunt, eaq; sola eos, qui se Deo consecrarunt, firmiter custodire possunt.*

S. 55.

Quod superest, commilitones, accingamus nos oportet, atque ut utamur strenue divina hac panoplia. Caput tegat spes salutis, pectus iustitiae thorax, lumbi cingantur baltheo veritatis, pedes muniantur ocreis alacritatis, ad ineundam evangelii viam, sinistra teneat scutum fidei, dextera gladium verbi. Ante omnia studium precum nobis sit commendatissimum. Precemur! laboremus! militemus! Meditemur solícite quæ ad veram precum indolem requiruntur: cogitemus serio earundem necessitatem atq; efficaciam. Nemo in hoc officio negligens sit unquam, vel remissus. Sic fiet, ut nomen officinæ Spiritus sancti vere mereatur Academia, nosque verum studiorum fructum inde reportemus. *Igitur, dilecti,*

ſi,

*Si, sanctissima fidei nostra in edificantes vosmet ipsos, in
Spiritu sancto orate, & in charitate Dei vos servate,
expectantes misericordiam Domini nostri Jesu Christi in
vitam æternam, quæ exhortatio est Apostoli Jud.
20. 21. Ob signamus hæc verbis D. Bernardi, Serm.
3. in Ded. Eccl. Gravis est nobis inimici tentatio, sed
longe gravior est illi nostra oratio. Et in medit. devo-
tiss. cap. 14. Ipse Dominus nos hortatur, ut pugnemus,
adjuvat ut vincamus, certantes in bello spectat,
deficientes sublevat, vincentes
coronat.*

Ex PATRE *suggestum* didicisti scandere solers,
AGNATI ad *cathedram* subdocuere viam.
Partes has geminas præclare sustinuisti

Haecenus, in templis in cathedraque docens,
Te Numen servat *rebus majoribus* aptum,

Perque gradus positos altius ibit honos.
Doctōris quondam gaudebis dignus honore.

Riteque major eris! Nomen & omen habes.

Clarissimo Viro

S. Theologiae Licentiato, Professore,

& Collegæ conjunctissimo,

DN. RITMEIERO,

praesentes gratulatus honores

maiores auguratur

Herm. von der Hardt /

Præpos. Mariæb.

Ling. Orient. Prof. P.

h.t. Vice- Rector.

H

Mente

Mente *armaturam* dum volvis *spiritualem*
Theiologum prætas nomine reque bonum
Qui dignus templis Musarum & Numinis almi
Doct̃or erit referens sacra stupenda DEI:
Et quod adhuc majus, summo sic auctus honore
Duct̃or erit cœtus haud piger ipse sui.

*Utrinq; non vanus augur
esse op̃at*

T.

PRAESES.

RITHMEIERE pii vestigia sancta Parentis
Mature premis, & jam jam superare laboras
Doctrinæ cultu, & cathedræ splendore. Tiaram
Ecce tibi spondet venerabilis Ordo docentium,
Qui sacra divini pandunt mysteria verbi.
Instrue nunc SCUTUM FIDEI, GALEAMQUE SA-
Atque doce GLADIUM divini stringere VERBI (LUTIS,
Versutas contra diri Cacodæmonis artes,
Sic tua post vitam hanc cœlesti sede recepti
Æternus fulgor candentia tempora cinget.

*Dn. Collega atq; Affini honoratissimo
ita applaudit*

JOHAN. Eisenhart. D.

Arma parent alii furioso sacra Gradivo,
Arma infesta Italis, Galliæ & Hesperiaë;
Tu sancta arma Dei, stygioque adversa draconi
RITMEIERE opera nobiliore paras.

Exprime

Exprime sic pietate Patrem, maternaque clarum
Doctrina & fama donet origo decus.

Collega suo pl. Rev. do.

f.

J. WERLHOFIUS.

Quid tibi cum bello? cur, thorax quid sit & ensis,
Quidque ocreæ, galeæ, baltea, scuta, doces?

Terrorem pariunt Marti bene nota feroci

Nomina & hæc ipso pene tremenda sono.

Quas colis ac ornas, sunt mitia numina, Musæ,

Arma harum studiis sunt magis apta tuis.

Sed bene; non sævis armamentaria bellis

Extruis, hæc tua sunt militis arma sacri.

Certandum est donec victoria læta sequatur,

Dantur, in his terris, otia rara piis.

Nunc mundi illecebræ nunc instant dæmonis artes,

Nec locus, insidiis qui vacet, ullus erit.

Tu pugnare doces & contra audentius ire,

Quam bene perlecta est pagina sacra tibi!

Quam bene cum græcis studiis sanctissima jungis,

Præstas hoc studio teque in utroque virum.

Hinc tua nunc surgit spatioso fama theatro,

Eximia ac inter nomina nomen habes.

Opat avus, si quis rerum est post funera sensus,

Melleus ingenio, melleus eloquio,

Et genitor spectare diem, quo tanta nepotis

Et nati possent cernere facta sui.

Ille avus Æneas, te & avunculus excitat Hector

Non unus, gentis sidera prima tuæ,

Ut pergas, bene parta semel, decora ampla tueri,

Monstrare & genii dona polita tui.

Id facis, & clares non ultima gloria nostri,

Cujus pars quoque sum quantulacunque, chori,

H 2

Ex

ARma Virumque canis, veruntamen hinc ea censes;
Quæ belli non suscipiuntur, sed pacis ergo,
Ac pacis haud humanæ, sed mage *spiritualis*;
Siccine qui cunctis, quas mens humana prehendat,
Doctrinis polles, quâ sacris, quâve profanis;
Et nosti scitè versuti dæmonis artes
Excutere immites, ac his opponere tela:
Armaris titulis, & summos sumis honores.
Sit faustum, Cognate Tibi precor, hocce brabæum.

Officii testandi causa gratulab.

hec apposuit

Georgius Engelbrecht.

Antipho qui docuit Germanos Attica pridem,
Et quò surrexit Græcia Parmenide:
Is tibi *Theiologus* prudens, Christi que Jehovah
Clarus & *Emeritus*, * Julia, Doctor erit.

* RIETTMEJERVS
anagrammate:
ERIT EMERITVS,

Hec Maximè Reverendo

DN. CHRISTOPHORO HENRICO RIETTMEIERO,

Lingua Græca Professori Excellentissimo

Pro Pileo DOCTORALI

differenti

anIMò DeCorè Coronatò

accinebat

JOHANNES AVGVSTINVS FASCHIVS,
Poëta Coronatus Cæsareus,
& I.V.C.

☞ (o) ☞

ad 32.

EO.-Bj. 2002

01 A 6727

ULB Halle

3

003 104 745

WA

Rha

ipse Romanus alto corde suspirans diu gemitu querelam traxit, quod & illis qui lingua carent adhuc reliquum est. Non quidem ignoramus Phythoniorum five *γαστρομυθιδων* ventriloquorum loquelam, ex ventris cavitate absque lingvæ motu & labiorum productam, quæ in circumforaneis & aliis observata fuit. Imo etiam in exstasi constitutos novimus, qui, cessantibus externorum organorum operationibus, ex imo gutture sermonem lenem profuderunt. Sed hæc talia nec in Romano nec in aliis confessoribus locum habuerunt, cum in illis nec murmur ventris fuerit, nec levis ex gutture sonus, sed vox articulata ex ore prorumpens Tyrannique aures feriens, quæ eundem movit de medici peritia dubitare. Recte igitur Romanus Asclepiadi objicit numinis divini hanc esse potentiam, quæ, uno licet instrumento sublato, adhuc residua ad finem destinare & elevare potest.

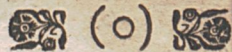
§. XVII.

Qemadmodum vero ultra vires naturæ loquendi facultas elinguatis hisce collata fuit, ita non minus divina virtute effectum est, ut eadem privarentur rursus mortalibus peccatis inquinati. Evagrius l. c. id disertè tradidit: *Ex quibus inquit duos lapsos esse Procopius scribit*

Nam quoniam cum mulieribus commixti

tus amiserunt, martyrii gratia protin-

non habitabat gratia Domini in
scortationum!

ad 32

ARMATVRA SPIRITVVALI

EX EPIST. AD EPHES. CAP. VI. VERS. X. ET SEQ.

QVAM

AVSPICIO DIVINO

EX DECRETO VENERANDI COLLEGII THEOLOGICI
 IN ILLVSTRI ACADEMIA IVLIA

PRÆSIDE

SVMME VENERABILI VIRO

DN. JO. ANDREA SCHMIDT

ABBATE MARIÆVALLENSI

S. THEOL. DOCTORE EIVSQVE ORDINARIO
 PROFESSORE ORDINIS SVI SENIORE ET HODIE

DECANO

PRO LICENTIA

GRADVM ET PRIVILEGIA DOCTORIS THEOLOGI

RITE CONSEQVENDI

AD DISPVTANDVM P. P.

